

Reprezentacija stranih radnika u Hrvatskoj na nacionalnim televizijama

Matijašević, Karlo

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:875135>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

Karlo Matijašević

REPREZENTACIJA STRANIH RADNIKA U HRVATSKOJ NA NACIONALNIM
TELEVIZIJAMA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

Karlo Matijašević

REPREZENTACIJA STRANIH RADNIKA U HRVATSKOJ NA NACIONALNIM
TELEVIZIJAMA
DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Zlatan Krajina

Student: Karlo Matijašević

Zagreb,
rujan, 2024.

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem da sam diplomski rad Reprezentacija stranih radnika u Hrvatskoj na nacionalnim televizijama koji sam predao na ocjenu mentoru izv. prof. dr. sc. Zlatanu Krajini, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Teorijski dio.....	2
2.1.Migracije.....	2
2.2.Stereotipi.....	5
2.3. Medijska percepcija.....	8
2.4. Identiteti.....	13
3. Metodologija.....	15
4. Analiza emisija.....	16
4.1. RTL direkt.....	16
4.2. Provjereno.....	25
4.3. HRT Labirint.....	33
5. Zaključak.....	41
6. Popis literature.....	44
7. Prilozi.....	46
8. Sažetak.....	46
9. Summary.....	46

1. Uvod

U posljednjih nekoliko godina, migracije su postale jedno od najvažnijih političkih pitanja, koje je također izrazito zastupljeno i u medijima. Izbjegličke krize koje su se primarno počele događati zbog ratnih sukoba na prostorima Bliskog Istoka bile su jedna od početnih faza ulaska ove teme u svakodnevni život. U ovom radu, pogled neće biti usmjeren prema izbjeglicama, nego prema onim ljudima koji su napustili svoje matične zemlje iz ekonomskih razloga, te su se zaputili prema dijelovima svijeta u kojima, iz materijalne perspektive, mogu ostvariti više.

Strani radnici sve su prisutniji i u Hrvatskoj. Prema podacima koje prenosi Jutarnji list, u svibnju 2024. godine, u Hrvatskoj ih je nešto više od 100 tisuća. Tijekom prošle godine, izdano je između 170 i 180 tisuća radnih dozvola za strane radnike (Jutarnji list, 2024.) Taj je broj iz godine u godine u porastu. Najviše ih dolazi iz Nepala, Indije, Filipina, Bangladeša i drugih, najčešće azijskih država. Sve to kod građana izaziva dosta podijeljena mišljenja. Jedni na dolazak stranih radnika vide kao prijatnu, ponajviše kroz zaključke o jeftinoj radnoj snazi, te da se tako smanjuje mogućnosti domaćim radnicima. Drugi pak tvrde da su strani radnici jedini način za opstanak domaćeg gospodarstva, jer trenutno nemamo dovoljan broj ljudi koji se želi baviti određenim zanimanjima.

Naglasak ovog istraživanja bit će na prikazu i reprezentaciji stranih radnika u medijima. Specifično, fokus će biti na najpopularnijim hrvatskim televizijama i njihovim emisijama. Tako će jedinice analize biti epizode emisija RTL direkt, Provjereno, Nova tv i Labirint, HRT. Teme odabranih emisija su strani radnici u Hrvatskoj, te će se pomoću analize narativa istražiti kako i na koji način su strani radnici predstavljeni. Kako su o ljudima koji dolaze iz drugih kultura uvriježeni brojni stereotipi, jedan od glavnih ciljeva bit će istražiti u kojoj su mjeri i na koji način ti stereotipi zastupljeni u medijima. Kao metoda, odabrana je analiza narativa, jer je ona najprikladnija za istraživanje televizijskih priloga u kvalitativnom kontekstu. Pomoću te metode moći će se opisati sve ono što je gledateljima vidljivo, ali i sve ono što može proći ispod radara promatrača, a može imati jako važnu ulogu u preferiranom čitanju koje je usmjereno prema gledateljima (Gillespie, 2006).

Teorijski dio rada bit će podijeljen u 4 tematska poglavlja. Prvi dio govorit će generalno o migracijama. Biti će prikazane migracije kroz povijest, te načini na koje se one zbivaju danas. U drugom dijelu težište je na stereotipima. Posebno važno bit će govoriti o svim onim stereotipima koji su najzastupljeniji kada su u pitanju kulturološke razlike. Zatim je red na medijskoj percepciji, odnosno svemu onome što možemo pronaći u dosad provedenim

istraživanjima o medijskim prikazima migranata i stranih radnika. Posljednji dio teorijskog dijela govorit će o identitetu i ljudskoj karakterizaciji istog.

Nakon toga slijedi glavni dio rada, odnosno istraživanje. Ono će započeti metodologijom. Potom će svaka od odabranih triju emisija biti zasebno analizirana uz kratak zaključak na kraju svake analize. Na samom kraju rada biti će generalni zaključak u kojem će se usporediti emisije međusobno, kao i sami zaključci istraživanja uz pripadajuće dijelove literature.

2. Teorijski dio

2.1. Migracije

Kroz čitavu ljudsku povijest, migracije su imale velik utjecaj na zbivanja i sliku cjelokupnog svijeta. Od nomadskog načina života pa sve do prvih trajnih civilizacija, stanovništvo se često mijenjalo. Iz perspektive velikih seoba, kao onih iz 7. stoljeća, zabilježeni su slučajevi u kojima bi čitavi narodi promijenili mjesta življenja, a nekada bi se to događalo čak i interkontinentalno. Oni mračniji primjeri kroz povijest, poput prisilnog odvođenja Afričkog stanovništva u Ameriku u svrhu robovlasništva, također su vrlo utjecajni primjeri kako su političke odluke pa i zločini mijenjali strukture pojedinih naroda, te na određeni način premještali kulture na druge dijelove svijeta. Kolonizacija je također imala veliku ulogu. Bogati europski narodi, koji su imali superiornost nad ostatkom svijeta u materijalnom smislu, koristili su to kako bi preuzeli sva ona dobra koja su drugi krajevi svijeta posjedovali. (Bell-Fialkoff, 2000). To je uzrokovalo veliki nesrazmjer u kvaliteti života u različitim krajevima svijeta, a posljedice toga jasno se osjećaju i danas.

I dok su kroz povijest migracije išle u tom smjeru, kroz noviju povijest, situacija se znatno promijenila. Nezadovoljni životom u svojim državama, brojni pripadnici slabo razvijenih dijelova svijeta, odlučili su se za odlazak prema onim bogatijima i stabilnijima. Velike europske države poput Francuske, Njemačke i Ujedinjenog Kraljevstva, postale su domovina milijunima ljudi afričkog, arapskog ili azijskog podrijetla. Kretnja stanovništva u velikoj mjeri odvija se od istoka prema zapadu. Nije to isključivo rezervirano za zemlje trećeg svijeta, nego i za razvijene zemlje. Primjer toga je oko 3 milijuna Turaka u Njemačkoj. Iako Turska prema indeksu razvoja spada u zemlje razvijenog svijeta, turski migranti otišli su u Njemačku u potrazi za financijski boljim životom i višim standardom. Kao i u povijesnim primjerima, rezultat

takvih migracija postaje trajan. Iako vođen isključivo materijalnim načelima, dolazi do prihvaćanja načina života druge države, a šanse za povratak u domovinu, izrazito su male (Morley, 2000: 46). Sličan primjer Morley navodi i za iseljenike iz sjeverne Afrike koji su svoj novi dom pronašli u Francuskoj. Navodi citat Azouza Begaga, koji navodi težnju iseljenika da se vrate u svoje domovine i budu pokopani na svom tlu (2000: 46). Međutim, u stvarnosti se taj proces vrlo često ne odvija tim slijedom. Dok težnja za povratkom kod prve generacije iseljenika zasigurno postoji, njihova djeca sve se više asimiliraju u novo podneblje, jer su najčešće tamo i rođeni. Unatoč kulturološkoj pripadnosti nekom drugom dijelu svijeta, u ovom primjeru državama sjeverne Afrike, dolazi do asimilacije, te su ti ljudi i po svojem opredjeljenju, građani Francuske.

Iako su u današnjem svijetu migracija i promjena okoline sve češće, takva odluka pojedinca donosi ogromne promjene, kako za društvo, ali još više kada se gleda iz perspektive pojedinca. Oko ljudi koji odluče promijeniti državu u kojoj žive, češće će se stvoriti dojam da to rade iz osobne preferencije. Međutim, puno realnija slika kod ogromnog broja migranata u neku stranu državu nikako nije samo želja, nego životna potreba. Suočeni s ogromnim problemima kao što su rat, siromaštvo, opasnost i nesigurnost u svakodnevnom životu svoje primarne države, dolazi do odluke o odlasku. Čak i kada ne idemo u tako ekstremne prilike kao što je rat ili siromaštvo, ponovno ćemo naići na velik broj onih koji su se uputili u zemlje u koje im daju priliku zaraditi više novca, te im pružiti bolji standard. Neovisno radi li se o obiteljima ili pojedincima, svi oni imaju pravo legalnim putem potražiti dio svijeta, u kojem će se njihov rad više isplatiti. Mora se istaknuti kako velika većina ljudi koji napuštaju svoja ognjišta to ne bi radila da nije na određeni način i primorana. Jer odlazak u potpuno novi sredinu, sve je samo ne mala promjena, i za sobom nosi brojne prepreke. Morley uvodi termin „vanzemaljsko okruženje“, čime najbolje opisuje kako se svaka osoba osjeća u potpuno novoj sredini u koju je došla, a da prije toga nije imala nikakav uvid u ono što je tamo čeka (2000: 51). Mandy Thomas donosi studiju u kojoj istražuje na koji se način Vijetnamski doseljenici prilagođavaju na novi život u Australiji (Morley, 2000: 51). Naveden je primjer njihovih kuća, kao uvjeta njihove emocionalne tjeskobe i načina na koji se nose s nedostatkom svoje originalne domovine, kao i gubitkom matičnih kuća, u kojima su proveli veliki dio svojih života (Morley, 2000: 51). Nadalje, spominje se i još jedan važan faktor, a to je i sama percepcija mjesta stanovanja u različitim kulturama. U ovom primjeru, vijetnamski doseljenici moraju se podložiti drugačijim pravilima i zakonima od onih koji vladaju u njihovoj rodnoj zemlji. Primjerice, u Vijetnamu je karakterističan velik broj ljudi u jednom kućanstvu, neovisno o fizičkoj veličini prostora. Australija, s druge strane, ima zakone

koji to jasno reguliraju. Određeno je koliko ljudi može živjeti u kućanstvu pojedine veličine. Sličan je primjer i oko držanja životinja. U Vijetnamu sasvim normalno da se u kući ili neposrednoj blizini nje nalazi velik broj životinja, neovisno radi li se o kućnim ljubimcima, ili o životinjama od kojih se dobiva određena korist u svrhu poljoprivrede. Situacija je ponovno znatno drugačija u Australiji. Zakoni propisuju pravila u vezi držanja životinja. Međutim, razlika nije samo zakonodavna, nego i kulturološka. Ovaj primjer jasno pokazuje da jedna kultura smatra određenu vrstu organizacije životnog prostora sasvim prihvatljivom, dok je u drugoj kulturi takav način potpuno neprihvatljiv iz kulturološke perspektive, a čak i kažnjiv, ako situaciju sagledamo iz perspektive zakona (Morley, 2000: 52). Razlike s kojima se susreću doseljenici u nove države idu i puno dalje od ovih primjera. Kako bi se mogli prilagoditi i ostvariti normalan život, velik broj njih mora mijenjati načine ponašanja, svakodnevni život, a ponekad čak i način na koji razmišljaju o određenim životnim sferama.

Migracije u kojem sudjeluje velik broj ljudi imaju i kulturološke posljedice. Ako na određeno mjesto dođe velik broj ljudi iz drugih država ili dijelova svijeta, očekivana je promjena u postojećem životu te cjeline. Te promjene koje će potjecati iz kulturološke perspektive, najčešće će uključivati neke običaje ponašanja dolazećih stanovnika. Najčešće, takve promjene neće imati velik utjecaj na matično stanovništvo, pogotovo ne na samom početku tog procesa. Ukoliko pridošlice usvoje zakone i uobičajene načine ponašanja države i društva u koje su došli, oni bi s vremenom trebali postati ravnopravni građani, koji uživaju jednaka prava i obaveze kao i svi ostali stanovnici. Međutim, takav logičan slijed događaja, često nailazi na otpor kod nemalog broja ljudi u državama koje stječu nove stanovnike. Nije rijetka pojava da će ih neki od njih gledati kao određenu vrstu prijetnje. U primarnom obliku, prijetnja koju domicilni stanovnici osjećaju, odnosit će se na ekonomsku situaciju. Neki će smatrati kako njihova radna mjesta mogu biti ugrožena zbog dolaska jeftinije radne snage. Oni ekstremniji oblici, ići će prema nasilnom smjeru, odnosno potencijalnoj prijetnji koju novi članovi zajednice donose kao potencijalno opasna skupina, koja nema uvriježena pravila ponašanja kakva su na datom mjestu uobičajena. Takve promjene nisu uvijek usmjerene prema potpuno stranim kulturama koje dolaze iz nekih dalekih dijelova svijeta, čije je stanovništvo druge boje kože, religije, te nekih drugih društvenih karakterizacija. Primjer toga ponašanje je stanovništva u Njemačkoj nakon rušenja Berlinskog zida prema njihovim sunarodnjacima koji su živjeli s istočne strane. Kulturološki šok koji je izazvan kod zapadnog stanovništva, odnosi se na „duhove prošlosti“, koje pridošlice iz istočnog dijela nose sa sobom, s obzirom na dugotrajan boravak pod Sovjetskim upravljanjem. Spominju se faktori poput drugačijeg načina govora i ponašanja koje

se činilo izvan tadašnjeg vremena, zaostalog u prošlosti (Morley, 2017: 134). Proces ponovne asimilacije u matično društvo iz kojeg potiču svi oni stanovnici istočnog dijela Berlina, u očima nekih zapadnjaka trajat će desetljećima. Kada se radi o stanovništvu potpuno drugačijih korijena, koje je odrastalo u nekom sasvim drugom svijetu, logično je očekivati da je taj proces prilagodbe i stvaranja suživota, znatno duži i problematičniji.

2.2. Stereotipi

U iščekivanju bilo kakvih promjena, te susretu s nečim novim i nepoznatim, ljudi su skloni u startu imati negativniji pristup razmišljanja u odnosu na onaj pozitivni. Javljaju se stereotipi, odnosno uvriježena, najčešće negativna mišljenja o nekom pojedincu ili grupi, uvjetovana kulturološkom, zemljopisnom, religijskom ili nekom drugom različitom karakteristikom. „Kao fenomeni dugoga trajanja – negativni stereotipi neprestano reaktiviraju imaginativne granice s Drugima. Slike o Drugima – ljudima, prostorima, kulturama – ponavljanjem se pretvaraju u kanon koji se teško može razbiti“ (Šakaja, 2015: 279). Kada se takve slike o pripadnicima nekog drugog naroda ili kulture, uvriježe u razmišljanje, one automatski pridonose stvaranju stavova kod ljudi. Uglavnom to vodi ka stvaranju negativnih emocija, ili netrpeljivosti prema drugoj društvenoj skupini. Tu se skupinu promatra isključivo homogeno, što vrijedi za jednog pojedinca, vrijedi i za sve ostale. Pritom dolazi do stanja u kojem je sasvim normalno poistovjetiti neku grupu ljudi, neovisno o tome ima li ona sto tisuća, milijun ili više desetaka milijuna pripadnika. Kreiranje mnijenja kroz stereotipe, ne može doprinijeti objektivnoj slici, te bilo kakvi argumenti i prihvaćanje istih, padaju u vodu.

Prilikom stvaranja stereotipa, uvijek dolazi do podjele između dvije strane. Prva strana je ona kod koje nastaje određeni stereotip. Tu se stranu definira prvim licem množine, „mi“, dok je druga strana ona skupina koja ne spada pod „naše“ karakteristike, odnosno stoji na suprotnoj strani. Tako dobivamo stereotipe o „njima“ (Billig, 1995: 145). U slučaju migranata, granica između „nas“ i „njih“ uspostavljena je prvenstveno nacionalnom pripadnošću, te drugim kulturološkim karakteristikama koje to povlači sa sobom. Do problema u društvenom diskursu dolazi kada se te razlike počnu tumačiti isključivo kao nešto loše. Takvo kreiranje stereotipa ne odnosi se isključivo na migrante. Podjele do kojih dolazi u konstantnom dijeljenju ljudi na one nama bliske i one koji to nisu, jasno se može vidjeti i kada je bilo kakva razlika u pitanju. Često ona ne mora biti uvjetovana niti rođenjem stečenim društvenim karakteristikama kao što su nacija i vjera, već do podjela dolazi i kasnije kada se gleda političko opredjeljenje, Ako ćemo

pokušati dodatno raščlaniti koncept podjele, on zalazi i u druge sfere društva. Tako imamo situacije u kojima su ljudi okrenuti jedni protiv drugih, zbog podrške koje daju suprotnim nogometnim klubovima. Isti primjer možemo pronaći i u glazbi, gdje se ljudi svojim opredjeljenjem mogu udaljiti jedni od drugih, zbog različite vrste glazbe koju preferiraju slušati. U sferi ovog istraživanja ključne su one razlike do kojih dolazi susretom ljudi iz različitih dijelova svijeta i kako one kreiraju društvenu stvarnost. Najčešće pretjerana privrženost pretpostavljenim i neupitnim karakteristikama „nas“ povlači netrpeljivost prema drugima i drugačijima. Iz samog naslova Billigove knjige „Banalni nacionalizam“ može se iščitati kako je pogrešno imati ne prihvaćajući stav prema svemu onome što je drugačije od nas samih. Osjećaj pripadnosti vlastitom narodu i domovini, ne samo da nije ništa loše, nego je to i vrlo poželjno. Problem nastaje kada se ljubav prema vlastitom počne pogrešno izvrtati u mržnju prema tuđem.

Rasni stereotipi nisu novitet suvremenog doba. Još iz daleke prošlosti javljaju se razmišljanja pojedinih društvenih grupacija kako su baš oni ispravnija i društveno prihvatljivija skupina. Svi oni drugi vide se kao prijetnja jer su nedovoljno civilizirani, opasni, ili kulturološki neprihvatljivi. „U tvrdokornosti i dugotrajnosti (više od 16 stoljeća!) imaginativne slike stereotipa o rasama monstruma dalekih zemalja, zrcali se europska trajna percepcija vlastite superiornosti – imaginativne geografije u kojoj smo: mi civilizirani, oni – divljaci, mi smo normalni – oni su devijantni, mi smo ljudi – oni su čudovišta, mi smo pokriveni odjećom – oni su besramno nagi“ (Šakaja, 2015: 282). Kulturni razvitak koji je Europa kroz povijest imala, za sobom nije povukao i sposobnost prihvaćanja supostojanja drugih kultura i njihovih različitosti. Naprotiv, činjenica da su Europljani u društvenom smislu po specifičnim kriterijima bili razvijeniji, dovelo je do toga da odlaze u druge krajeve svijeta u svrhu porobljavanja i kolonizacije. Sličan se princip nastavio i u Americi stoljećima kasnije, kada je stanovništvo koje se trajno zadržalo na tom kontinentu krenulo prema siromašnoj Africi samo kako bi došli do prirodnih bogatstava tog kraja, da bi stanovništvo pritom potpuno osiromašili i porobili. Stereotipe o „monstrumima“ koji dolaze iz nerazvijenih krajeva svijeta, logičnije bi bilo tumačiti na potpuno suprotan način. Jer sve velike nevolje koje su zadesile svijet, gotovo bez iznimke, kreirane su upravo od strane onih velikih i moćnih zemalja, te njihovih vodećih ljudi. Pogledom u svijet u 21. stoljeću poprilično je jasno ustanoviti da se takav trend i dalje nastavlja. Dok ljudi iz siromašnih zemalja Trećeg svijeta traže svoju priliku kako bi se obezbijedili osnovnu egzistenciju, znatno veći „potencijal monstruma“ krije se upravo kod onih kod kojih je ekonomska situacija naizgled stabilnija.

Sukladno temi ovog rada i istraživanju trenutno vrlo zastupljenih stranih radnika koji su došli iz zemalja s drugih kontinenata, glavnina primjera išla je tim slijedom. Međutim, unatoč stereotipizaciji koja uvelike postoji prema ljudima s drugih kontinenata, različitih rasa i vjeroispovijesti, nje nisu pošteđeni ni ljudi koji odlaze u druge države na istom kontinentu. Primjer toga u Europi najlakše možemo pronaći u percepciji Balkana, geopolitičke regije koji zapadne zemlje Starog kontinenta često vide kao inferiorne, odnosno generiraju neke zajedničke karakteristike koje u stereotipiziranom sustavu vrijednosti pridaju svim stanovnicima jugoistočne Europe. Stanovnike Balkana, a posebice one iz zemalja bivše Jugoslavije često se usko povezuje s nasilnim ponašanjem. U novije doba, takav su stav uvelike konstruirali i izrazito krvavi ratni sukobi 90ih godina prošlog stoljeća. Kako je to doskora bio posljednji ratni sukob na tlu Europe, te kako su ga obilježili izrazito brutalni zločini, ta se zla stigma nadvila nad sve ljude ovog prostora. Tu ponovno dolazi do jasne generalizacije, jer nije moguće promatrati više različitih naroda, samo radi jednog perioda ili pojedinaca koji su poticali i činili zločine. Ratni sukobi su kroz povijest bili nezaobilazni za gotovo sve države, a najistaknutiji su oni koji su se dogodili u najskorije vrijeme. „Balkan se često prikazuje kao loša periferija Europe o kojoj su mišljenja vrlo uska, a kao karakteristika se ističe nasilje. Utjelovljenje te ideje može biti izrazito preuveličano, te ga ne treba uzimati zdravo za gotovo. Potrebno je podobnije istražiti kako bi se došlo do suvremenijeg prikaza cijele regije“ (Krajina, 2022: 259).

Uz kulturološke razlike koje su često jedan od glavnih uvjeta stvaranja stereotipa, važno se dotaknuti i onih ekonomskih. U toj društvenoj sferi stereotipi mogu ići u oba smjera, od onih financijski stabilnijih prema siromašnima, kao i od siromašnih prema onim bogatijima. Međutim, kroz prizmu doseljništva i migracije, znatno je češći onaj prvi primjer. Velik broj ljudi neće imati pretjerane zamjerke u slučaju bogatih pridošlica u neku državu, jer u tome vide i neku korist za sebe, kao i potencijalne gospodarske prilike koje se mogu otvoriti dolaskom što više takvih doseljenika. Kada je pak riječ o doseljenicima čija je financijska pozadina slabija, njih se promatra kao potencijalnu konkurenciju i opasnost. Ako pak ti ljudi dolaze u novu državu tražiti radna mjesta, oni postaju viđeni kao prijetnja za domicilno stanovništvo, koje smatra da će njihova mogućnost za rad i zaradu sada biti znatno lošija. Morley tvrdi da u ovom kontekstu materijalni i ekonomski status ne nosi ključnu ulogu, ali kako bi se dobila cjelokupna slika, i taj se faktor mora uzeti u obzir. Ekonomski status kada se govori o migracijama ima veliku uzročno posljedičnu vrijednost, a taj se još jače ističe kada se govori o stereotipima. Također, tvrdi i kako se ovdje ne promatra samo financijska važnost, nego se kroz nju dobiva

još jači uvid u emocionalnu i moralnu komponentu ove problematike (2017: 144). Iz loše financijske i ekonomske situacije koja je velik broj migranata i natjerala u potragu za boljim životnim mogućnostima proizlazi i još jedna vrsta stereotipa, a to je prikazivanje kao žrtve. Iako je za mnoge od njih status žrtve prikladan, kada se radi o bijegu iz ratom zahvaćene države, ili ispred određene prirodne katastrofe, bitno je da im se taj splet nesretnih životnih okolnosti ne pripisuje i onda kada to nije potrebno. To znači da nesreća koja je pratila te ljude u jednom dijelu života, nipošto nije njihova glavna karakteristika za nastavak života u nekoj novoj sredini. Prilika za novi početak otvara mnogo mogućnosti i trebala bi u potpunosti ostaviti sve one loše stvari u prošlosti. Morley opisuje kako su u konvencionalnom političkom prikazu migranti najčešće potpuno nevidljivi. Ta nevidljivost s vremena na vrijeme biva zamijenjena jedino njihovim prikazom koji aludira na neuspjeh (2017: 148). Sve to dokazuje da će se o migrantima puno češće govoriti iz kuta stereotipa, prikazujući sve ono negativno, zanemarujući u potpunosti sve pozitivne ishodi do kojih može doći, te koje oni mogu donijeti u svoje nove životne krugove. Kako bi bili otvoreni i za pozitivne promjene ljudi moraju sagledati sliku iz oba kuta.

2.3. Medijska percepcija

U današnje vrijeme, dostupnost medija veća je nego ikad prije. Sve teme koje imaju određeni društveni značaj prolaze kroz medijske kanale i dolaze do publike koja dobiva mogućnost informiranja. Jedna od tema koje zauzima dosta medijskog prostora su strani radnici. U čitavoj Europi sve je više ljudi iz drugih dijelova svijeta koji dolaze u potrazi za boljim životom. Oko te teme sve je više prijepora, kako u medijskom prostoru, tako i u politici. Dok jedni zagovaraju otvorenu politiku i dobrodošlicu za sve one koji dolaze raditi i zarađivati, s druge strane dolazi otpor najviše prožet tvrdnjama da su strani radnici prijetnja domaćim, kao jeftina radna snaga, ali isto tako i u sferi brojnih drugih društvenih pitanja. Ljudi koji se svrstavaju na određene strane uveliko su navođeni svime onim čime ih informiraju mediji. Ne radi se tu samo o tzv. mainstream medijima, već i o objavama običnih ljudi preko raznih društvenih mreža. Kako se fokus ovog istraživanja odnosi na medije, specifično televizijske kanale, u njegovom kontekstu ključno je proanalizirati one obrasce koji su važni u medijskom djelovanju. O jednom od njih govori Stuart Hall, a radi se o jeziku. Svaka društvena skupina ima određenu vrstu reprezentacije kroz jezik. Pritom se ne misli samo na jezik koji proizlazi iz riječi, nego i o slici i simbolima. Kao mogućnost reprezentacije navodi i umjetničke forme kao što su glazba i fotografija (1997: 21). U televizijskom novinarstvu gleda se cjelokupna slika, odnosno ono što gledatelji vide u kombinaciji s riječima. Dio poruke biti će im biti odaslan kroz tekst, a dio će sami iščitati kroz ono što je vidljivo na ekranu.

Sveprisutnost stereotipa o ljudima iz drugih kultura velik je izazov za objektivno medijsko izvještavanje. Morley spominje uvriježenu percepciju „kako je svaki drugi imigrant u zemljama razvijenog svijeta ondje ilegalno“ (2000: 263). Iako je stjecanje takvog dojma zabilježeno još prije nešto više od 2 desetljeća, ono se itekako može vidjeti i u razdoblju u kojem trenutno živimo. Prilikom izvještavanja o ilegalnim migracijama, kojih je svakako sve veći broj, važno je detektirati jasnu razliku između ljudi koji su svoj boravak u nekoj zemlji dobili pravnim putem, od onih koji pokušavaju ući neovlašteno. Zbog ponekad nejasne granice između tih slučajeva u medijima, može doći do iskrivljene percepcije kod ljudi, koji će zanemariti činjenicu da su strani radnici tu došli legalno i da trebaju uživati sva prava kao i svi ostali radnici i zaposlenici. U sličnom kontekstu, Hall donosi terminologiju „društvenih kodova“. Oni označavaju sve one socijalne, društvene i lingvističke karakteristike koje su pridodane reprezentaciji određene skupine ili pojedinaca. Jednom kada te karakteristike postanu dio stalne primjene, oni nikada ne mogu biti u potpunosti promijenjeni (1997: 9). Način na koji mediji pristupaju prikazu određenoj skupini vrlo je važna i iz tog razloga, jer neke karakteristike koje im mogu biti pridodane, mogu ostati trajno obilježje, a sve to ima utjecaj i na percepciju koju dobiva publika.

Problematika migracija prvi je puta pod veliko svjetlo javnosti došla 2015. godine. U jeku ratnih sukoba na bliskom istoku i vrhunca moći tzv. Islamske države, velik broj stanovnika toga prostora krenuo je prema zapadu spašavajući vlastitu egzistenciju. Primarno zbog ratnih sukoba, ali i loših ekonomskih uvjeta, Europa je bila suočena s velikim valom izbjeglica. U medijima ti su događaji okarakterizirani kao Globalna izbjeglička kriza – prozvanom još i kao „Zavjera zanemarivanja“ (Amnesty International, 2015a) (Chouliaraki i Stolic, 2017: 1163). Takav naziv proizašao je iz masovnog kršenja ljudskih prava koji su se događali od samog ratnog sukoba u Siriji, Iraku i drugim zahvaćenim državama, pa sve do dolaska u Europu i neljudskih uvjeta koji su pratili unesrećene ljude cijelim putem. Kao glavni problem isticala se i nesposobnost međunarodne zajednice da na bilo koji način spriječi takav razvoj situacije i pomogne svima kojima je pomoć u tom trenutku bila potrebna (Chouliaraki i Stolic, 2017: 1163 i 1164). Već tada su se počeli javljati različiti načini na koje mediji, a tako i javnost, percipiraju izbjeglice. S jedne strane stajao je pogled da je tim ljudima potrebno pomoći. Humanistički pristup, koji gleda na sve ljude jednako, neovisno o rasi, vjeri i nacionalnosti. Isticala se i nevinost tih ljudi, koji ni po čemu nisu bili krivci za nevolje koje su ih snašle, te da je dužnost, svih onih koji to mogu, pomoći im. Posebno su se isticala djeca, a jedan od medijski najeksponiranijih događaja, bila je smrt dvogodišnjeg Alana Kurdia, sirijskog dječaka koji se

utopio prilikom bijega iz Sirije, te je pronađen na turskoj obali u rujnu 2015. (Chouliaraki i Stolic, 2017: 1168). Takav događaj spada pod jednu od brojnih strahota u kojima je gotovo svakodnevno stradalo mnoštvo ljudi, a oni su razumljivo, izazivali empatiju i suosjećanje sa žrtvama. Međutim, te su poruke bile isprepletene s porukama straha i prijetnje koja dolazi od izbjegličkog vala. Tome su uvelike doprinijeli i teroristički napadi u Europi, od kojih je najsmrtonosniji bio onaj u Parizu u studenom 2015. Fotografije i snimke koji su mediji prenosili nisu bili samo djeca koja trebaju pomoć, nego je tu bilo sve više jakih i agresivnih muškaraca, koji kroz medijski narativ odmah bude osjećaj prijetnje (Chouliaraki i Stolic, 2017: 1169). Takva je podjela jasno naznačena i u političkom diskursu. Jedni prema izbjeglicama gledaju vrlo otvoreno, dok drugi u njima vide ozbiljnu prijetnju. U zaključku svog rada Chouliaraki i Stolic, donose tvrdnju po kojoj se izbjeglice uvijek doživljava kroz prizmu ne događaja koje opisuju sami mediji, dok samo rijetki ljudi mogu govoriti po svom iskustvu prilikom određenih susreta. Ono što ostaje jasno naznačeno je da izbjeglice u medijima ne dobivaju priliku da zastupaju sami sebe (2017: 1174).

Uz općenitu predodžbu karakterizacije izbjeglica u medijima, važno je naznačiti i kako su on opisani u zemljama domaćina, odnosno onim zemljama koje postaju njihovo novo okruženje. Kao jedan od najdominantnijih načina prikazivanja izbjeglica u medijima ističu se metafore. U istraživanju Abid, Manan i Rahman, okarakterizirana su 4 glavna tipa metafora koja se koriste.

- a) Prva kategorija metafora povezana je s vodenim motivima, najčešće se spominje „poplava“ ili „priljev izbjeglica“. Ovim načinom želi se prikazati velika količina izbjeglica koje dolaze. Koriste se još i izrazi poput: broj izbjeglica je u stalnom usponu.
- b) Druga kategorija odnosi se na određene utjecaje koje dana situacija ima na zemlje domaćina kao i njihovo stanovništvo. Koriste se izrazi da su izbjeglice „sila pritiska“ čime se ističe da su oni velik izazov za države i njihove institucije.
- c) Treća kategorija daje usporedbu s ulaskom u nečije zgrade ili dvorišta, primjer toga je motiv „otvaranja vrata“. Naveden je primjer u kojem Turska izjavljuje kako su njihova vrata otvorena za sirijske izbjeglice.
- d) Četvrta kategorija odnosi se na međunarodne organizacije. Naznačuje se kako je njihovo dobrotvorno djelovanje potrebno da se „umanji agonija“ (2017: 126 i 127).

Ovaj način izričaja u medijima šalje poruku da takva situacija uzrokuje dosta problema za države u kojima je izbjeglička kriza postojala. Riječi koje se koriste, publiku uglavnom asociraju na negativne elemente tih događaja, najčešće ih uspoređujući s prirodnim katastrofama kao što su poplave (Abid, Manan i Rahman, 2017: 138). Na taj se način kod

publike javlja određena doza opreza i nelagode oko cjelokupne situacije, a da nije korištena izravna terminologija u kojoj se jasno izbjeglice karakterizira kao prijetnju ili nepoželjnu skupinu. Metafora „otvorenih vrata“, najčešće biva izrečena od samih političara, a potom biva prenesena kroz medije. To je način kojim ljudi koji donose odluke sebe u trenutcima krize na neizravan način prezentiraju u izrazito pozitivnom svijetlu. Još jedan zanimljiv rezultat ovog istraživanja ukazuje na razliku korištenja metafora u analiziranim medijima zemalja domaćina i onih koje to nisu. Tako se dobiva rezultat od oko 1100 metafora u zemljama domaćina i nešto manje od 800 u zemljama koje nisu domaćini (Abid, Manan i Rahman, 2017: 136). Unatoč velikom broju uočenih metafora kod izvještavanja u oba tipa zemalja, potrebno je uočiti i postojeće razlike. Zemlje domaćina znatno više koriste riječi kao što je „priljev“ i brojne druge varijacije kao što su „poplava“, „potok“, i „odljev“. Velika razlika javlja se i kod korištenja riječi „teret“. Ova skupina zemalja koristi tu riječ kako bi dodatno naglasili situaciju s izbjeglicama u negativnom kontekstu. Oni tako izravno iskazuju nepoželjnost izbjeglica u svojim zemljama i aludiraju na sve one probleme koje njihov dolazak može uzrokovati u pogledu ekonomije, okoliša i društva općenito (Abid, Manan i Rahman, 2017: 138).

Teme povezane s migracijama, poput stranih radnika, izbjeglica i tražitelja azila, imaju veliku zastupljenost i u hrvatskim medijima. Kako je Hrvatska kao članica Europske unije uključena u sva zbivanja na tom polju, mediji imaju važnu ulogu informiranja građana o svemu što se događa. Početak masovnog zanimanja za ovu temu, kao i u većini drugih europskih zemalja bio je 2015. godine, a s vremenom se količina medijskih sadržaja samo povećavala. Unatoč velikoj popularnosti društvenih mreža i internetskih portala, veliku ulogu i dalje imaju i tradicionalni mediji, posebno televizija, čije će emisije biti analizirane u ovom radu. Ranija istraživanja bavila su se i načinom na koji građani percipiraju migracije, te kakav utjecaj na to, u njihovim očima, imaju mediji. „Rezultati istraživanja sugeriraju kako hrvatski građani većinom imaju neutralan stav prema azilantima, uz blagi doživljaj ekonomske prijetnje (strah oko nadmetanja za resurse) i kulturne prijetnje (strah od gubitka vlastite kulture) zbog njihova dolaska u lokalne zajednice. Spremni su na određenu razinu bliskosti s azilantima kao susjedima ili kolegama na poslu. Istodobno preko 90% građana ističe kako su tradicionalni mediji (tiskana i online izdanja novina, televizija i radio) njihov najčešći izvor informiranja o temi izbjeglištva i migracija, dok 45,8% sudionika koristi još i društvene mreže kao izvor informacija. Istraživanje je utvrdilo da medijski prikaz azilanata građani procjenjuju kao ‘blago negativan’ (Ajduković i sur., 2019: 42), te zaključuje ‘kako je izrazito važno lokalnom stanovništvu približiti primjere dobre prakse i uspješne integracije azilanata, informirati ih o njihovoj kulturi i običajima kako bi se

preveniralo razvijanje predrasuda i diskriminacije' (Ajduković i sur., 2019: 85)“ (Popović, Kardov i Župarić – Iljić, 2022: 22). „Blago negativan“ stav koji su građani stekli prilikom konzumacije medijskih sadržaja o migrantima ukazuje i na to da se u medijima negativni primjeri prikazuju više od onih pozitivnih. Dominantne vijesti kao primjeri iz crne kronike, pobuđuju veći interes kod građana. Negativne vijesti izazivaju veći emocionalan efekt kod publike, posebno ako se to događa u njihovoj neposrednoj blizini. Mediji stoga, kako bi pridobili veću pozornost, teže isturiti takve vijesti u prvi plan. Kada su u pitanju migranti, negativni događaji povezani s njima, biti će pod posebnim povećalom, te se takvi slučajevi mogu jasno koristiti kao agenda koja će ih pokušati prikazati kao potencijalnu prijetnju i loš utjecaj u društvu. „Drugi je slučaj onaj Sirijca Wadie Ghazija, koji je zatražio azil u više država pa i u Hrvatskoj, a o kojemu su mediji iscrpno izvještavali jer je tvrdio da je u Hrvatskoj zbog policijskog uhićenja izgubio kćer, što se pokazalo neistinitim. Ovaj je slučaj poslužio hrvatskim nadležnim institucijama kao dokaz da su u pravu kada tvrde da su, prema ključu negativnog stereotipiziranja, tražitelji azila lažljivi, prijetvorni te da zlorabe institut međunarodne zaštite i time izigravaju sustav“ (Popović, Kardov i Župarić – Iljić, 2022: 125). Ovaj slučaj primjer je kako nisu samo mediji ti koji će naglasiti negativnu stranu nekog događaja, nego je takav nešto karakteristično i u primjeru pojedinih institucija i publike generalno. Jedan primjer pojedinca koji je pokušao prevariti sustav, u takvoj će situaciji zasjeniti sve one primjere stotina migranata i stranih radnika, koji su se u potpunosti uspješno asimilirali u novo društvo.

Lokalni mediji još su jedan važan segment u izvještavanju o događajima povezanim s migracijama. Oni su više okrenuti prema lokalnoj zajednici i njihova je zadaća opisivati i prikazivati samo one događaje koji se zbivaju unutar ograničenog prostora kojeg njihova medijska kuća pokriva. Samim time, oni imaju mogućnost znatno detaljnijeg uvida i opisa neke situacije na tom području u usporedbi s nacionalnim medijima koji pokrivaju veći teritoriji i neusporedivo veći broj ljudi. Brojnim će konzumentima stoga, prikaz lokalnih medija dati veći kredibilitet prema određenoj temi, s obzirom da će informacije koje će primiti biti dosta specifičnije. Istraživanje Popović, Kardov i Župarić – Iljić, analiziralo je izvještavanje lokalnih medija u 6 različitih županija: Brodsko – posavskoj, Sisačko – moslavačkoj, Varaždinskoj, Zadarskoj, Karlovačkoj i Požeško – slavonskoj. Glavni cilj bio je detektirati zastupljenost tema povezanih s migracijom u usporedbi s ostalim temama zastupljenim u odabranim lokalnim medijima, te ih potom usporediti s rezultatima nacionalnih i regionalnih medija. Teme koje su bile praćene su politika, sigurnost, migrantska ruta, integracija i međunarodni odnosi, uz posebnu kategoriju koja se odnosila na druge teme. Prema rezultatima, od tema izravno

povezanih s migracijom, u lokalnim medijima najzastupljenija je integracija. 20% analiziranih sadržaja svrstalo se u tu kategoriju. To je znatno više nego u nacionalnim i regionalnim medijima, gdje je zastupljenost 6 odnosno 7%. (2022: 108). Upravo izvještaji u kojima je integracija glavna tema, mogu dati osobniji prikaz stranog radnika ili migranta, te prikazati kako se snašao u novoj zemlji. Na takav se način strane radnike manje prikazuje kao homogenu skupinu kojoj se preko brojnih stereotipa dodaju zajedničke karakteristike, a znatno više im se daje mogućnost da sami progovore o svojoj situaciji, te da se u medijima čuje i njihov glas. Takvi prikazi dozvoljavaju akteru članka da priča o sebi i automatski daju veću mogućnost publici kako bi ih doživjeli na osobnijoj razini, te se na određeni način približili problemima i izazovima s kojima su te osobe suočene. Upravo zbog ovakvih primjera, samo istraživanje ukazalo je na premalu zastupljenost tema povezanih s migracijom u lokalnim medijima, jer upravo oni imaju prostor za veću posvećenost specifičnih primjera iz njihovih lokalnih zajednica. „Zaključno, možemo reći da su lokalni mediji općenito malo izvještavali o fenomenu migracija, iako ih se on izravno tiče, no postoje i neke razlike među njima – kako u kvalitativnom tako i u kvantitativnom smislu. Zbog sve veće važnosti lokalnih medija za demokratske procese, posebno u kontekstu sve jače koncentracije globalnih medijskih korporacija, svakako je važno jačati njihove kapacitete (Popović, Kardov i Župarić – Iljić, 2022: 111). Svi primjeri navedeni u ovom poglavlju ukazuju na iznimnu važnost medijskog izvještavanja o stranim radnicima i migracijama. Kao i kod brojnih drugih tema, mediji mogu biti glavni uvid u sve što se događa za većinu ljudi. Stoga je važno da slika koju mediji šalju bude realna, istinita i oslobođena stereotipa, a da su pozitivne i negativne priče zastupljene u onoj mjeri u kojoj se zaista i događaju.

2.4. Identitet

Biološke i društvene razlike među ljudima karakteriziraju određene identitete. Neke razlike uvjetovane su rođenjem, kao što je to spol i boja kože. Mjesta na kojem se ljudi rađaju određuju i brojne druge karakteristike. Sukladno tome, djeca uče jezike svojih roditelja i automatski se svrstavaju u neku jezičnu skupinu, a njihov prvi, odnosno materinji jezik, daje im veću povezanost s ljudima tog istog prostora. Zajedničke karakteristike poput jezika, kulture i povijesti tvore naciju. Definiciju nacije prvi je spomenuo Emmanuel Joseph Sieyès u 18. stoljeću kao „cjelinu ujedinenih individua, koje stoje pod zajedničkim zakonom i koje su zastupane istom zakonodavnom skupštinom“ (Posavec, 1996: 228). Međutim, ako se odmaknemo samo od strogo zakonske definicije, možemo zaključiti da su to ljudi koji naprosto dijele isti životni prostor, a također prema njemu osjećaju i nekakvu emociju. Identitet odlazi i

puno šire od samog pojma nacije, jer se tu ubrajaju i vjeroispovijest, klasa, stalež, te druge karakteristike koje se mogu sadržavati unutar iste nacije. U slobodnom odabiru svakog čovjeka, tu ulaze i politička opredjeljenja, stavovi, i još sitnije podjele između ljudi. U kontekstu ovog rada, treba se zadržati samo na onoj podjeli koja je uvjetovana prostorom. U razumijevanju takvih ograničenja i pravila koje postavljaju sami ljudi, može pomoći pojam moralne geografije kojeg uvodi Tim Cresswell. „Jednostavno rečeno, moralna je geografija ideja da određeni ljudi, stvari i prakse pripadaju u određene prostore, mjesta i krajolike, a ne u neke druge. Ta varljivo jednostavna definicija ističe ključnu važnost razumijevanja i teoretiziranja međuovisnosti geografskih objekata prostora, mjesta, krajolika, teritorija, granice i kretanja te socioloških/kulturnih objekata, klase, rase, roda, seksualnosti, dobi (ne)hendikepiranosti i td.“ (2005: 173). Iako ova definicija obuhvaća širi kontekst, nego li je to samo odnos prema teritoriju i geografiji, iz nje možemo iščitati ključnu ideju koja bi laičkim rječnikom, ustvrdila da nije svaki prostor namijenjen za sve ljude. Tako bi svi oni koji se identificiraju na određen način trebali biti na prostoru gdje su i drugi ljudi s istim ili sličnim identifikacijama. Gledamo li to iz nekog povijesnog konteksta, već tada bi sve izgledalo drugačije, jer bilo kakva kretanja stanovništva i stapanja u neke nove kulture, ne bi bila moguća.

U političkom i medijskom narativu, u posljednje se vrijeme sve češće spominje europski identitet. Suočena s brojnim krizama u proteklih nekoliko godina, kao što su globalna pandemija, rat u Ukrajini i sve veća podjela svijeta, Europa teži ka jedinstvenosti kako bi se što bolje mogla uhvatiti u koštac s takvim problemima. Kako je cijeli kontinent kulturološki vrlo različit, to ostaje veliki izazov. Kevin Robins uspoređuje pojmove kulturne različitosti i kulturne kompleksnosti. Oba pojma još više dobivaju na značenju kada se u jednadžbu uključi i sve veći broj migranata koji dolaze u Europu (2014: 266). Velike podjele događaju se i oko tog pitanja, jer europski identitet i kakav bi on trebao biti, ne vide svi na isti način. S jedne strane navode se prijetnje kulturnom integritetu i suverenizmu Europe. Migranti se percipiraju kao problem, te se ističe njihov manjak integracije u europski način života, a neki primjeri koji se ističu su problemi s Romima u Italiji i Francuskoj, te problemi s Turcima u Njemačkoj (Robins, 2014: 266). S druge se strane ističu pozivi na ljudska prava i slobode, te kako je sve ovo što navode protivnici migracija zapravo „strah od različitosti“. Grčka političarka Alene Saxohouse taj je pojam opisala kao neosnovan strah da će bilo kakve različitosti doprinijeti kaosu, te da zagovornici takvih teorija smatraju da svijet mora ostati u uobičajenom uređenju kakvom je sada (Robins, 2014: 266). Takvi različiti pogledi prema migraciji postali su zadnjih godina i jedno od najvažnijih pitanja u političkim debatama. Stavovi koje građani imaju prema

migracijama postali su jedno od bitnih pitanja koje određuju njihove glasačke preferencije. Različitost u stavovima nije isključivo bazirana na političkom opredjeljenju. Kako je Europa, a time i sama Europska unija, skup država različitih jezika, kultura, koje se nalaze u geografski različitim krajevima, teško je sve to pomiriti u jedan zajednički identitet. Brojna društvena pitanja od velike su važnosti za sve stanovnike, stoga će naići na velik broj različitih odgovora i rješenja. Zbog svega toga, teško je govoriti o jedinstvenom europskom identitetu. Novi pojam koji uvodi Kevin Robins je „europski um“, „odnosno umovi i pomnost“ svih ljudi koji žive u Europi (Robins, 2014: 267). Takav način razmišljanja trebao bi staviti sve radikalne razlike koje postoje na kontinentu u stranu kako bi došlo do zajedničkih rješenja od kojih bi svi imali određenu korist, te bi išli u prilog cjelokupnom europskom stanovništvu. Posebno bi se to odnosilo upravo na pitanja kompleksnosti i različitosti. Takva definicija ostavlja znatno otvoreniji pogled, jer je „identitet uobičajeno pojam usklađenosti, um je neodređen, i otvoren je ka više mogućnosti“ (Robins, 2014: 267). Upravo otvoreniji pogled i mogućnost kompromisa jedino je rješenje u kojoj sve strane s potpuno različitim pogledima i karakteristikama mogu pronaći zajednički jezik.

3. Metodologija

U istraživanju, proučit će se način na koji se na hrvatskim televizijama izvještava o stranim radnicima. Kao jedinice analize bit će korištene tri emisije sa tri različite televizije. Uz javni servis, HRT, proučavat će se emisije dviju najpopularnijih komercijalnih televizija u Hrvatskoj, RTL-a i Nove tv. S HRT-a analizirat će se dijelovi emisije Labirint iz prosinca 2023. pod naslovom „Za moju obitelj“. Emisija Provjereno i prilog Strani ranici iz listopada 2023., bit će fokus analize s Nove tv. Za RTL televiziju, analizirat će se prilog iz emisije RTL direkt iz ožujka 2023. Metoda koja će se koristiti u analizi ovih emisija i priloga je analiza narativa.

Analiza narativa je kvalitativna metoda koja analizira sve ono što je rečeno i prikazano, kao i one dijelove koji su ostavljeni na razmatranje gledatelju. Kako bi je se pobliže objasnilo, koriste se termini radnja i priča. „Radnja“ se odnosi na sve ono što je eksplicitno prikazano, te redoslijed kojim je prikazano. U filmu, to se odnosi na sve ono što čujemo i vidimo. „Radnja“ i „priča“ isprepleću se oko događaja koji su izravno pokazani gledatelju. „Priča“ sadržava onaj prvi dio, odnosno sve ono što mi zaključno znamo o tome što gledamo, dok se „radnja nastavlja na kraju, gdje nam se nameće i sve ono što nije izravno prikazano, a važno je za zadanu temu (Gillespie, 2006: 90). Analiza narativa koristi se iz više razloga. Kao prvo, ona obuhvaća cijeli lanac događaja na nekom mjestu, kroz određeni tijek vremena. Obuhvaća sve bitne elemente koji su sadržani u radnji, kao što su već spomenuti mjesto i vrijeme, te akteri koji u tome

sudjeluju (Gillespie, 2006: 81). Drugi razlog je potreba za razumijevanjem društvenog i političkom svijeta, te načina na koji su isti prezentirani. Medijski narativi, kao i svi ostali, dolaze iz određenih perspektiva. Te perspektive dolaze iz privilegiranog kutka gledišta, stoga je ključno razaznati koje i čije priče na najbolji način opisuju situaciju u društvu (Gillespie, 2006: 83). Treći razlog za analizu narativa je njezina refleksija na kontinuitet i promjene. Primjerice, mogu se analizirati promjene u odnosu rodnih odnosa i uloga (Gillespie, 2006: 83). Posljednji razlog analize narativa leži u tome da je narativ izvor ugone i zadovoljstva. Ljudi provode veliku količinu vremena slušajući i govoreći priče. To se ne događa isključivo zbog prijenos znanja, nego i zbog želje i zadovoljstva do kojeg dolazi u tom procesu (Gillespie, 2006: 83).

Opisani elementi daju nam uvid u generalnu funkciju analize narativa. Sve to vrijedi i za analizu brojnih umjetničkih formi, poput filmova ili knjiga. Kada bismo analizu narativa specificirali na medijsku analizu, koja je u fokusu ovog rada, glavnu pozornost treba obratiti na sljedeće točke:

- donošenje uzročno – posljedičnih zaključaka
- bilježenje trajanja i učestalosti događaja
- upotpunjavanje rupa između naracija
- procjena prostornog okvira karakteristika
- ocjenjivanje kako prostor i elementi stila utječu na opis ljudskih odnosa (Gillespie, 2006: 96; 102) (Krajina, 2006: 151).

U kontekstu stranih radnika, ključno je procijeniti način izvještavanja medija o njima. Kako vide njihov odnos s domicilnim stanovništvom, po pitanju asimilacije i kvalitete života, te s kakvim se sve stereotipima susreću, kako u izvještavanju tako i u svakodnevnom životu.

4. Analiza emisija

4.1. RTL direkt 13. ožujak 2023.

Ovaj prilog emisije RTL direkt, sniman je i emitiran na dan kada je uhićen 34-godišnji muškarac koji je u centru Zagreba, a potom i na društvenim mrežama, verbalno napadao i vrijeđao strane radnike. Svrha priloga bila je istražiti suočavaju li se strani radnici često s takvim ponašanjem u Hrvatskoj ili su to samo izolirani incidenti. U prvoj minuti priloga, voditeljica u studiju pobliže opisuje cijelu situaciju, osuđujući ponašanje uhićenog muškarca. Pritom je citirala sve uvrede koje je dotični izgovorio prema stranim radnicima i nacistički pozdrav koji je izrekao,

te ga je pritom nazvala „primitivnim nasilnikom“. Nakon toga navodi sve one poslove kojima se strani radnici u Hrvatskoj bave i koliko su oni važni za svakodnevni život ljudi.

Prvi kadar priloga daje nam istovremeni prikaz raznih djelatnosti kojima se bave strani radnici u Hrvatskoj. Kadar, vidljiv na slici 1, montiran je na način da su istovremeno prikazane 4 različite djelatnosti u kojima je sve veća prisutnost stranih radnika, industrija dostave, građevina, ugostiteljstvo, te poštanske usluge. Vidimo stranog radnika dostavljača na biciklu, pogled iz daljine na građevinskog radnika, sobaricu u hotelu te dvojicu zaposlenika Hrvatske pošte. Za vrijeme prikaza, reporter daje komentar kojim opisuje te djelatnosti, te jasno daje do znanja važnosti koje oni imaju „Dostavljaju hranu i piće, grade kuće, donose poštu, spremaju hotele i apartmane, bez njih bi imali velike ekonomske probleme, ali neki od nas strance ipak dočekuju ovako“. U tim riječima i tom govoru sugerira se osuda novinara prema činu koji se dogodio. Način na koji je to komentirao ukazuju na žaljenje, ali i ljutnju.

Slika 1.

Potom je prikazan jedan od videa osobe koja je vrijeđala i prijetila stranim radnicima. Spomenuti muškarac te je snimke sam objavljivao na društvenim mrežama. Poruka priloga koju dobivamo iz priloga vrlo je eksplicitna. Aludira činjenice da strani radnici obavljaju važan posao, koji olakšava život ljudima u Hrvatskoj, zbog nedostatka ljudi kojim bi se istim bavili. S druge strane po stoji vrlo odbojan stav prema njima, koji proizlazi iz pogleda muškarca da su oni građani drugog reda, odnosno oni koji su u Hrvatskoj okarakterizirani kao prijetnja i nepoželjni. Suprotstavljena su 2 suprotna pogleda na strane radnike; onaj koji ih doživljava kao

žrtve i onaj koji ih etiketira kao prijetnju. Nakon kadrova muškarca koji biva priveden zbog nedoličnog ponašanja, novinar prebacuje fokus na stanje u cjelokupnom društvu. „Što jedan nacist misli o ljudima druge boje kože nije teško predvidjeti, no ostaje vidjeti jesmo li kao društvo spremni prihvatiti druge i drugačije.“ Ovaj komentar također ukazuje na osudu nekoga tko se smatra nacistom u 21. stoljeću, te da treba napraviti jasnu ogradu između takvih ljudi i većine drugih građana. Međutim jasno se vidi i podjela „mi“ i „oni“ (Šakaja, 2015.). Društvo smo „mi“, domicilno stanovništvo, a strani radnici su „oni“.

Kako bi dobili najbolji uvid u to je li ovakav slučaje vrijeđanja i napada stranih radnika samo iznimka, kreatori ovog priloga razgovarali su sa nekima od njih. Glavna pitanja bila su vezana za njihovu sigurnost i jesu li oni ikada doživljavali neugodna iskustva, kao oni s početka priloga kojima je „deklarirani nacist“ prijetio.

Slika 2.

Palash iz Bangladeša, koji radi kao dostavljač, dao je kratku izjavu u kojoj tvrdi da je „90% ljudi u Hrvatskoj jako dobro, dok su neki ljudi ludi“. Prikazan je kadar u kojem mu novinar prilazi, a zatim ga možemo vidjeti u krupnom planu. Njegova izjava je predstavljena u vrlo kratkom trajanju od svega nekoliko sekundi, te se dobiva dojam da velik dio razgovora nije prikazan. Prema njegovim riječima, lako se iščitava da je unatoč normalnoj većini građana naišao na neka negativna iskustva, no o njima, i njegovoj specifičnoj situaciji, u ovom prilogu nije bilo daljnjeg govora. Nakon njega, reporter je imao razgovor s grupom Filipinaca, koji u

Hrvatskoj rade godinu dana. „Jedan je kuhar, drugi barist, a treći konobar i svi se prema njima, govore, odnose s poštovanjem. Problema s rasizmom za njih nema“. U oba slučaja vidi se poruka da su incidenti koji se događaju na štetu stranih radnika rijetkost, te da je takvo nešto rezervirano samo za pripadnike društveno i politički najekstremnijih skupina, koji ne prihvaćaju baš nikakve različitosti, kako u mišljenjima, tako i u karakteristikama stanovnika u njihovoj državi.

Ono što u ovom prilogu nije obrađeno, a imalo bi informativnu vrijednost, razgovor je sa ženama iz drugih država koje rade u Hrvatskoj. Iako su žene među stranim radnicima znatno manje zastupljene od muškaraca, one su i dalje prisutne. Posebno je to vidljivo u ugostiteljskim djelatnostima. U ovom prilogu stoga nedostaje i njihov pogled na stanje vezano uz stereotipe i negativna iskustva s kojima su se eventualno susrele u svojem radnom okruženju ili u Hrvatskoj općenito. Uz rasizam i seksizam je jedan od glavnih primjera neprikladnog ponašanja, a o tome u ovom prilogu nismo dobili uvid.

U prilogu su pokazane snimke koje je muškarac koji je vrijeđao strane radnike sam objavio na društvenim mrežama. Dvije snimke, kao i govor mržnje koji koristi prikazane su u cijelosti i necenzurirano. Strani radnici za vrijeme davanja izjava prikazivani su u krupnom planu. Prije toga, prikazan je total u kojem vidimo kako novinar ostvaruje kontakt s njima. Prišao je grupi radnika koja je odmarala na trgu, te dostavljaču na biciklu koji je obavljao dostavu. Od njihovih izjava prikazan vrlo kratak i sažet dio, a neki su dijelovi izjava u montaži priloga presječeni. Na snimci su vidljiva četvorica muškaraca, za trojicu od njih izrečeno je zanimanje kojim se bave, a prikazane su izjave dvojice.

Slika 3.

Takav način prikaza ne ostavlja dojam cjelovitosti izjava stranih radnika. U ovakvom izvještaju, oni nisu dobili mogućnost govoriti i reprezentirati sebe u potpunom obliku. Njihove izjave uglavnom nisu pokazane u cijelosti, te gledatelji ne mogu saznati je li nešto važno izostavljeno s obzirom na temu o kojoj prilog govori. Zbog toga oni ostaju reprezentirani na način da netko drugi govori za njih, a znatno manje da govore sami za sebe.

Slika 4.

Iako u oba slučaja vidimo izjave koje potvrđuju da je odnos hrvatskih građana prema stranim radnicima vrlo korektan, oni se u manjoj mjeri ipak razlikuju. Jedan od razloga za to, može se pronaći i u različitoj etničkoj pozadini među stranim radnicima. Primjerice, radnici s Dalekog Istoka uglavnom se ne smatraju prijetnjom, te su i rasistički stavovi prema njima nešto slabije zastupljeni u javnosti. Utjecaj na to može imati i religijska pripadnost. Dok su Filipinci prema sastavu stanovništva dominantno katolici, strani radnici iz drugih država različitih su religija od većine građana Hrvatske. Stoga je i po toj osnovi veća mogućnost straha od različitosti i negativne reakcije građana.

Nakon razgovora sa stranim radnicima i njihovim uglavnom pozitivnim primjerima, prilog nastavlja s navođenjem nekoliko događaja. „U Ludbregu su mještani pisali peticiju protiv fiktivnog migrantskog naselja, u Zadru protiv dostavljača koji, zamislite, ulaze u zgradu da bi dostavili hranu. Uplašeni Samoborci prijavili su Senegalce za koje se ispostavilo da su visoko obrazovani zaposlenici Rimca“. Unatoč manjku detaljnijih opisa navedenih situacija u prilogu, preko njih se gledateljima daje i uvid u drugi dio priče, koji pokazuje da iako većina stranih radnika, kao što su i sami izjavili, nemaju negativnih iskustava, također postoje oni koji su takvo što doživjeli. Autori priloga takvom analizom jasno upućuju da su takvi događaji najčešće rezultat neosnovanog straha i kulturne zatvorenosti lokalnog stanovništva.

U nastavku, novinari su se obratili stručnim sugovornicima koji su u svojim izjavama objasnili rezultate anketa o stavu hrvatskih građana prema useljenicima. U najavi, reporter uvodi gledatelje rečenicom: „Puno je straha od različitosti, ali Hrvatska nije rasistička zemlja“. Uz to, još je jednom vidljiv jasan odmak novinara, koji ne želi etiketirati sve građane kao ljude s rasističkim primislima i stavovima.

Slika 5.

Istraživanje navodi da je Hrvatska jedna od zemalja u Europi koja najbolje prihvaća strane radnike. U tim trenucima slika prikazuje strane radnike dok obavljaju dostavu, te 2 poštara od kojih je jedan stranac. „Od 30 zemalja Hrvatska je „navodi se, pri vrhu, s obzirom na stavove građana o poželjnosti stranaca“. Međutim, novinari uzimaju odmak od ovog istraživanja, jer je ono rađeno ponajviše uzimajući u obzir doseljenike iz susjednih zemalja, iste boje kože, vjere i manjih kulturoloških razlika. Navodi se kako se situacija sada mijenja, i da se stavovi, a samim time i istraživanja, tek trebaju kreirati. O tome je govorio i sociolog Bagić koji je ustvrdio da tek dolaskom radnika iz nama dalekih država i različitih kultura ulazimo u „kritičnu fazu“ koja će definirati stavove građana i odnos koji će gajiti prema stranim radnicima.

Slika 6.

U posljednjem dijelu priloga, novinar ponovno upućuje gledatelje na ogromnu važnost koju strani radnici imaju za hrvatsko gospodarstvo u predstojećem periodu. „Zbog govora mržnje javna rasprava je počela, a ona je jako bitna za budućnost Hrvatske. Bez radnika izvana mnoge će grane od turizma do građevine propasti. Jednostavno, premalo je domaće radne snage“. Na slici 6 vidimo prikaz stranog radnika koji radi kao dostavljač.

Slika 7.

„Mnogi nisu svjesni s kakvim se problemom susreću hrvatski poslodavci“, komentar je vlasnice Agencije za posredovanje i ustupanje radnika Manuele Vukelić. Nedostatak domaće radne snage, tvrdi, dovodi velik broj poslodavaca u nerješive probleme, te su oni primorani zatvoriti svoje obrte.

Slika 8.

„Mnogi su iz Hrvatske otišli zbog loših plaća i uvjeta rada. Na njihovo mjestu su došli stranci koji žele raditi. Sad nam je prilika da se pokažemo kakvi smo domaćini“, zaključak je autora priloga. Glavna poruka koja se prožima kroz cijeli prilog je potreba hrvatskog gospodarstva za zapošljavanje stranih radnika. Narativ je da strani radnici nisu tu isključivo radi svog boljitka, nego i radi činjenice da su oni u trenutnoj situaciji neizostavna karika za opstanak domaćeg gospodarstva. Spomenuti odlazak velikog broja Hrvata u inozemstvo, prešutna je kritika prema situaciji u kojoj se Hrvatska nalazi. Međutim, autori priloga propustili su govoriti o dobrobiti stranih radnika. Iako se ističe korist koju ima hrvatsko gospodarstvo, razlog zbog kojeg se oni odlučuju na odlazak u za njih stranu zemlju, nije boljitak gospodarstva iste, nego njihova osobna prilika za zaradom i materijalnim napretkom. Ključno je reći da oni na to imaju pravo, te kada su legalno ostvarili ulazak u neku zemlju, stječu sva ona prava i podliježu zakonima kao i svi drugi stanovnici te države. Propustom naglašavanja tako važnih činjenica dolazi do „samo vizualnog slavljenja različitosti koje istovremeno narativ pokušava izbrisati“ (Nakamura, 2000: 255). Strani radnici opisuju se samo na površan način bez stvarnog priznanja da su oni ljudi s jednakim potrebama i ambicijama kao i domicilno stanovništvo.

Slika 9.

Ovaj prilog ističe važnost koju strani radnici imaju za hrvatsko gospodarstvo i kako je njihov rad ovdje trenutno neophodan za boljitak istog. Glavni razlog samog snimanja priloga potekao je iz negativnog događaja vrijeđanja i napada na strane radnike. Navode se i neki pozitivni primjeri kojima je glavni cilj poruka da unatoč postojanju loše strane, većina hrvatskih građana ne dijeli mišljenje prožeto rasističkim stavovima. Ono što je najbitnije za ovo istraživanje, leži u činjenici da unatoč opisanim pozitivnim primjerima, strani radnici kao skupina, u medijima češće bivaju zastupljeni zbog stereotipnih uloga, u ovom slučaju žrtve. Pozitivne priče tako će opet na određeni način svrstati u drugi plan, a simbol žrtve ostat će dominantan u medijskom narativu. U samom prilogu govorilo se dominantno o iskustvima muških stranih radnika, te gledateljima ni u jednom trenutku nije prikazana ženska perspektiva. Još jedna problematika vidljiva je i u nedostatku govora o osobnim potrebama stranih radnika, nego se o njima kroz ovakav narativ dobiva slika kao o oruđu za boljitak hrvatskog gospodarstva.

4.2. Nova tv – Provjereno 20. studeni 2023.

Prilog emisije Provjereno istražuje Agencije koje se bave dovođenjem stranih radnika u Hrvatsku. Priča otkriva brojne nepravilnosti u radu tih agencija, kao i činjenice da radnici u velikom broju slučajeva budu prevareni. Navodi se kako su brojni morali plaćati stotine eura samim agencijama, što zakonski nije dozvoljeno. U nekim primjerima došlo je i do kršenja

ugovora između agencija i radnika, te u krajnjem slučaju, neisplati plaća. Prilog traje nešto više od 10 minuta, a kao jedinica analize bit će korištene prve 4 minute.

Uvodnih 40 sekundi donose telefonski razgovor novinarka i jednog anonimnog stranog radnika koji je bio žrtva prevare. Kroz cijeli razgovor novinarka se nalazi na jednom gradilištu, a fokus kamere je uz nju, u nekoliko navrata iz neposredne udaljenosti fokusira i radnike koji su u tom trenutku obnašali svoje dužnosti na radnom mjestu. Prikazani su iz daljine i ne vidimo im lica. U razgovoru se otkrivaju detalji o tome kako je sugovornik bio žrtva prevare. Gledatelji su u razgovor uvedeni naglo, bez uvoda ili predstavljanja, kako sugovornika, tako ni njegove situacije. Sve saznajmo iz prve ruke, izravno iz njegovog svjedočanstva. U analizi narativa vrlo je važno otkriti kako je strukturirano i prezentirano vrijeme (Gillespie, 2006: 93). U ovom se prilogu ne slijedi uobičajen slijed u kojem bi gledatelji najprije bili upoznati s akterima i razvojem priče od kronološkog početka. Ovdje se priča počinje pričati iz sredine, odnosno od onog najbitnijeg dijela koji prikazuje i svjedoči činu prevare koji se dogodio. Na taj se način najbitniji priče dodatno ističe, te se cijela bit priče naglašava odmah, što potvrđuje njezinu važnost.

Slika 10.

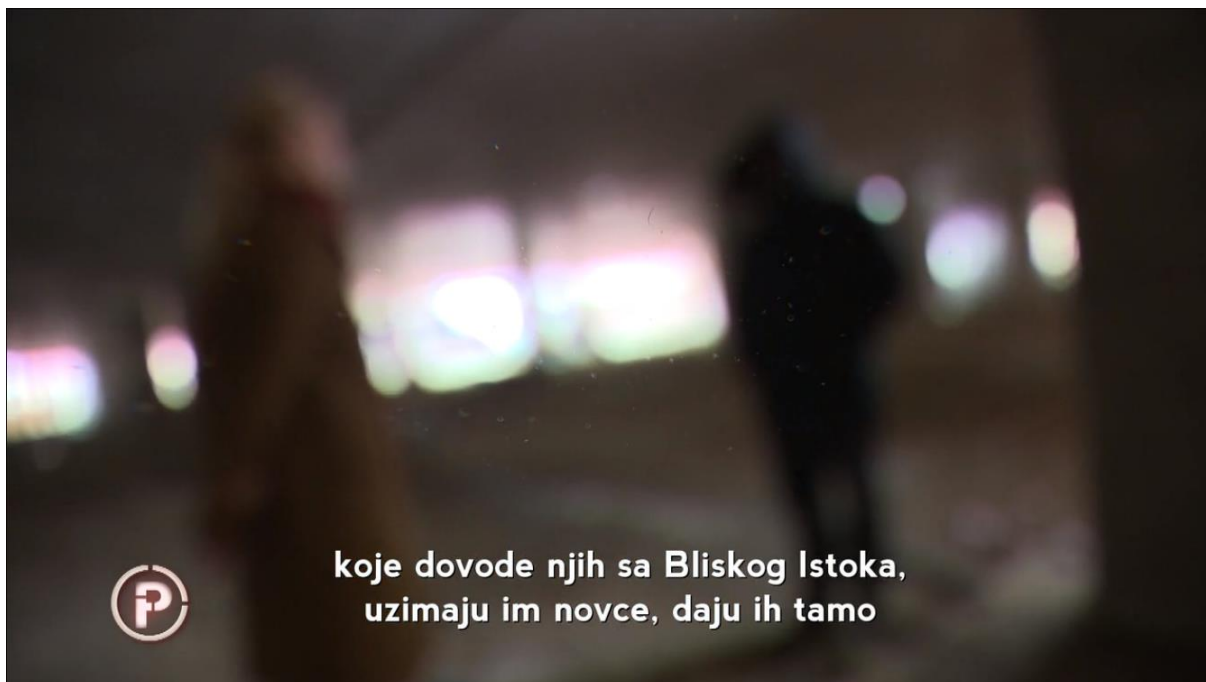
„Moj ugovor je bio 4800 kuna i jedan obrok na dan. I onda dođe plaća i ne daju mi iznos za hranu i ne daju mi plaću. Ne poštuju ugovor.“ Činjenice koje saznajemo već na samom startu priloga gledateljima ostavljaju vrlo jak dojam i ekspresno ih trebaju uvući u cijelu priču. Dojam

koji se odašilje je vrlo mučan pa i šokantan, a snažan osjećaj nepravde odmah na početku ima zadaću suočiti gledatelje sa srži zbivanja. Taj dojam je pojačan i pozadinskom glazbom, koja još više ističe napetost i neugodnost cijele situacije. Ponovljeni prikazi radnika koje dobivamo za vrijeme dok traje razgovor novinarke i stranog radnika još je jedno isticanje nepravde, odnosno prikaza teškog rada za kojeg prevareni ljudi naposljetku nisu bili plaćeni. Njihova lica ostaju daleko izvan fokusa kamere, te kao i slučaju žrtava prevare, oni su neidentificirani i nevidljivi.

Slika 11.

Nakon uvodnog telefonskog razgovora slijedi obrazloženje novinarke koja gledatelje podobnije uvodi u radnju. „Ovo su priče inozemnih radnika koji su došli raditi u Hrvatsku. Posljednjih dana razgovarali smo s više od 20 njih koji su iz Filipina, Katara, Nepala ili Indije došli putem Agencije za privremeno zapošljavanje ili posredovanje pri zapošljavanju stranih radnika“, Uz to, navodi i da su dospjeli u kontakt s najvećim brojem radnika iz Filipina koji su ih molili da njihovi osobni podatci ostanu anonimni. Istu je stvar zatražio i sljedeći sugovornik s kojim je obavljen intervju. Radi se o vlasniku Agencije za privremeno zapošljavanje, koji je prema navodu, pristao na razgovor samo uz strogu anonimnost, te je zabrinut za sudbinu ljudi koji su preko sumnjivih agencija došli u Hrvatsku.

Slika 12.

Za vrijeme intervjua korišteni su mutni kadrovi, koji uz jamstvo željene anonimnosti sugovornika, intoniraju samu priču. „Govorimo o par tisuća ljudi koji trenutno su u Hrvatskoj i nemaju posao, koje su dovele agencije koje su praktički lovci u mutnom“. Drugi dio izjave vlasnika agencije na kojeg se referirala novinarka sadrži tvrdnju da agencije koje se sumnjiči za prevaru djeluju „poput mafije“. Riječi koje se koriste, kao i kadrovi i način snimanja daju poruku da se u ovom slučaju ne radi o bezazlenim kriminalnim djelima, nego da iza svega stoje vrlo opasne osobe. Tome svjedoči i želja sugovornika za anonimnošću, odnosno oprez koji poduzima kako se njegovo ime ni na koji način ne bi povezalo s ovom pričom.

„Recimo da bi došli raditi u Hrvatsku i ako vi obećate nekom da će imati plaću 1200, 1300 eura, onda će on bez problema doći i dati te novce, jer on misli da će u 3 mjeseca zaraditi da pokrije te dugove. Međutim, događa se da oni dođu tu i rade za 500 eura. S tim novcem ne može nikada vratiti taj dug. Praktički su prisiljeni raditi za još manje u budućnosti, da bi mogli vratiti te dugove i da bi mogli nekako preživjeti“. Ovako je vlasnik agencije objasnio na koji način prevaranti vabe strane radnike u Hrvatsku, te ih onda, suprotno svim prvotnim obećanjima, ostavljaju s neprihvatljivo niskim primanjima, koja im potom oduzimaju, kako bi vratili fiktivni dug. U takvoj situaciji radnici su zapravo stavljeni u robovlasnički odnos, jer moraju raditi, a da pritom ne dobiju skoro ništa, te pritom nemaju mogućnost odlaska ili povratka u svoju zemlju. Prevaranti koji su glavni uzrok svega toga nisu jedini problem u cijeloj priči. Prilog ukazuje i na sustav koji ni u najmanjoj mjeri ne štiti te ljude. Strani radnici su u tom kontekstu

sami i nevidljivi, kako institucijama koje bi trebale biti tu da im pomognu, tako i javnosti, jer priče poput ove tek na kapaljku dolaze u medije, gotovo isključivo u rubrici crne kronike. Simbolika njihove nevidljivosti prikazana je i u kadrovima kroz cijeli prilog, gdje su radnici prikazani bez lica i identiteta, nepoznati i nepriznati kao pojedinci i kao građani.

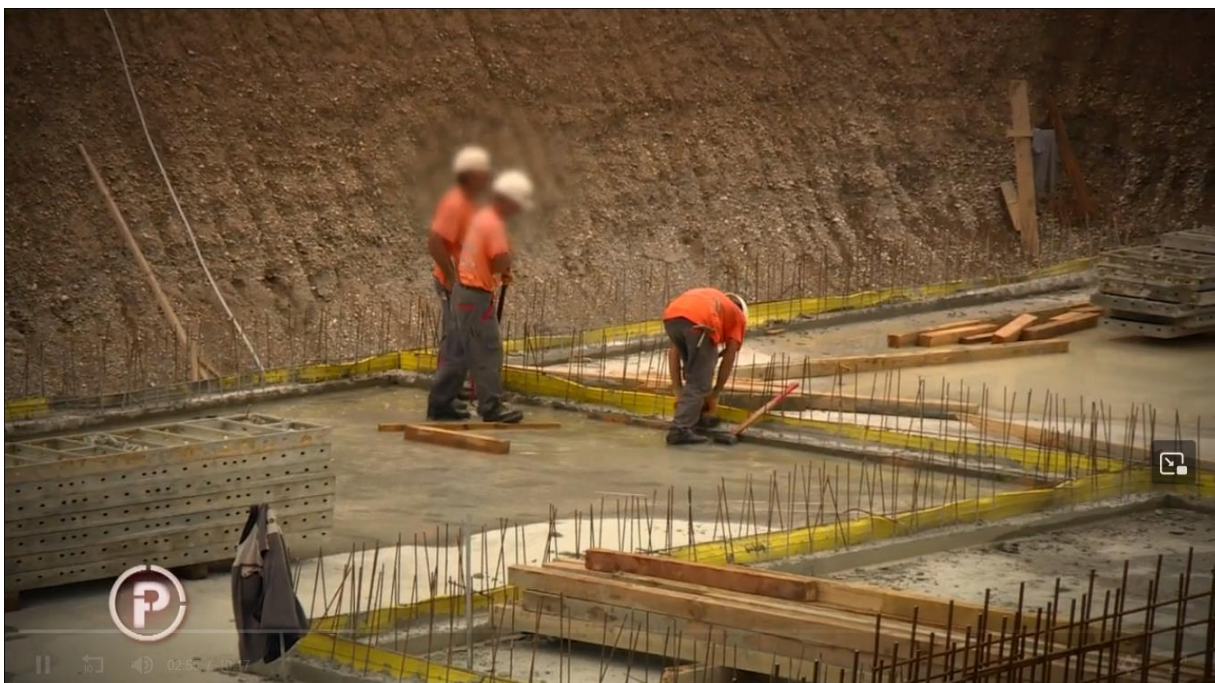
Slika 13.

Idući razgovor u prilogu odvija se sa Suzanom Brnadić, predstavnicom Saveza samostalnih sindikata Hrvatske. Ona objašnjava kako je zakonski zabranjeno da agencije prilikom posredovanja, uzimaju novce od stranih radnika prilikom njihovog dolaska u Hrvatsku. Troškove njihovog dolaska, kao što su avionske karte, trebali bi na sebe preuzeti poslodavci ili same agencije. Bilo kakvo uvjetovanje ili poslovanje u kojem se radnici zadužuju prema agenciji ili poslodavcu zakonski nije dozvoljeno. Za vrijeme trajanja razgovora, dok predstavnica sindikata tumači zakon i kako bi sve trebalo izgledati, dobivamo i kadar novinarka koja je intervjura. Ističe se njezin zabrinut i veoma zaokupljen izraz lica. Ona se ovdje stavlja u perspektivu gledatelja i iskazuje jedan dio očekivane reakcije do koje može doći kod publike uslijed jedne vrlo potresne priče. Također, reakcija je i odraz razumijevanja da se sve one zakonske odredbe koje je iznijela predstavnica sindikata u velikoj mjeri krše. Reakcija je samim time i prešutna osuda sustava koji je u ovom primjeru potpuno zakazao.

Slika 14.

Dok je trajao razgovor slika nije ostala cijelo vrijeme unutar ureda, nego su ponovno prikazani radnici. Ovoga puta se nije radilo samo o građevini, nego su još pokazane i djelatnosti u poljoprivredi i ugostiteljstvu.

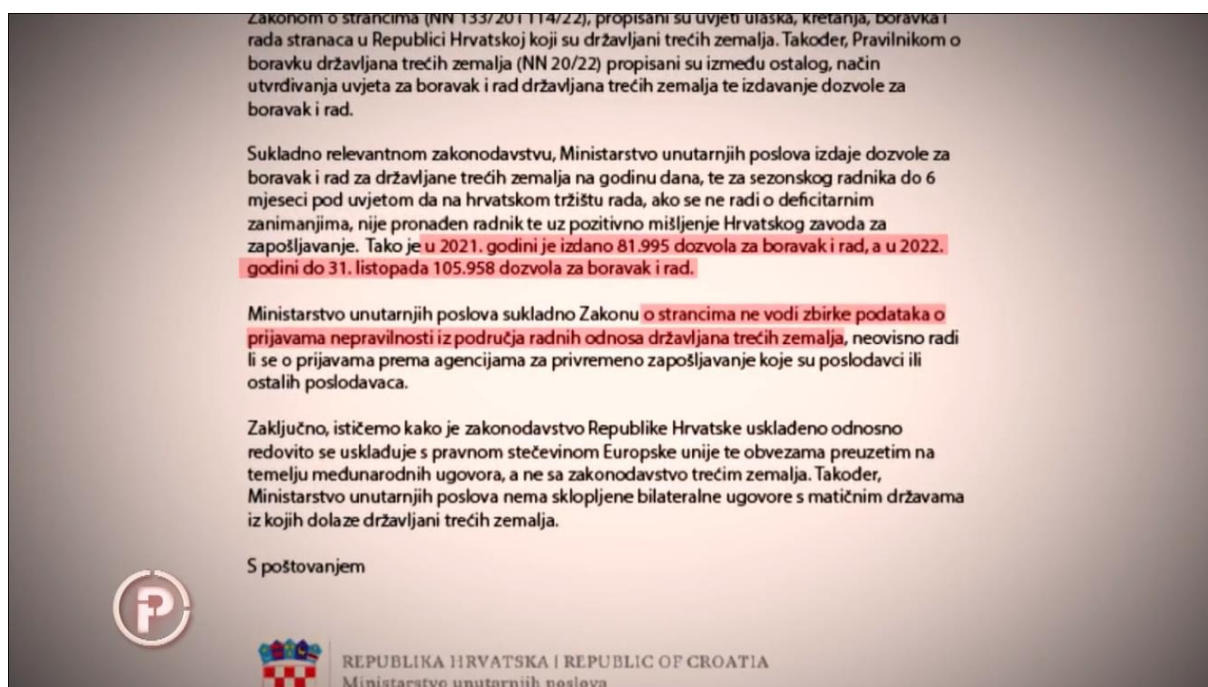
Slika 15.

Slika 16.

Ponovno se nastavlja način prikaza kroz anonimnost, kao i u početnom dijelu priloga. Ovoga puta lica radnika su zamagljena, za razliku od ranijih prikaza u kojima nisu bila pokazana uopće. Takav način prikaza isprepliće se i sa cijelim slučajem o kojem prilog govori. Anonimnost je sveprisutna, jer se izravno ne zna ni tko su žrtve ni tko su prevaranti. Identiteti žrtava poznati su jedino novinarima, a zbog zaštite nisu pušteni u javnost, dok imena prevaranata nisu poznata. Takvim se načinom prikaza daje simbolika sljepoće sustava na sve što se događa, te se aludira na njegovu kompletno nesposobnost i nedostatak ambicije za rješavanje ovakvih problema.

U nastavku priloga ponovno se vraćamo razgovoru s prvim sugovornikom, vlasnikom agencije. Kako je sam prilog počeo *in medias res*, informacije koje nisu rečene odmah na početku dolaze u nastavku, te sve više upotpunjuju fabulu. „Većina radnika s kojima smo razgovarali tvrde da su im novac uzele upravo hrvatske agencije“. Uvod je to u nastavak razgovora s vlasnikom agencije, koji potvrđuje propuste koji se događaju u sustavu dolaska stranih radnika. „Kontrole nema, ja se time bavim par godina i nisam imao nikakvu kontrolu. Ima kontrola MUP-a, ali to ne znači da ta kontrola funkcionira kako treba, jer jednostavno nikoga nije briga. Oni kad odobre radnu dozvolu, oni više ne pitaju gdje su ljudi. Ne dolaze razgovarati s ljudima“. Informacije koje je podijelio sugovornik dovele su i do kontaktiranja MUP-a, iz kojeg su odgovorili da „ne vode zbirke podataka o prijavama nepravilnosti iz područja radnih odnosa državljana trećih zemalja.“

Slika 17.

Podcrtani redci priopćenja navode gledatelje na zaključak o apsurdnosti istog. Dok Ministarstvo unutarnjih poslova jedne zemlje navodi da je u protekle 2 godine u tu zemlju ušlo skoro 200 tisuća stranih radnika, u drugom dijelu tvrdi da nema nikakvih saznanja o nepravilnosti u području radnih dozvola. Time se na vrlo jednostavan način, bez ikakve potrebe za dodatnim objašnjenjima, portretira nebriga i nezainteresiranost sustava oko problema kojima se ovaj prilog bavi.

Ovaj je prilog primjer kvalitetnog istraživačkog novinarstva. Novinari su se bavili temom koja ima vrlo velik značaj u društvu, a da se o njoj u medijima uglavnom govori vrlo malo. Strani radnici reprezentirani su kao žrtve. Važno je istaknuti kako se ovdje ni u kojem slučaju ne radi o stereotipnoj viktimizaciji, nego su u pitanju kaznena djela koja su počinjena na njihovu štetu. Uz samo razotkrivanje prevare i istraživanje o počiniteljima tih kaznenih djela, ovaj prilog upućuje i kritiku sustava. Kroz cijeli prilog se prožimaju motivi poput zamagljivanja lica, te namjernog izostanka jasnog prikaza i identifikacije stranih radnika. Tim se načinom ističe njihovo nepostojanje u očima sustava. Gledateljima je sve predstavljeno na doslovan način, koji im od prve sekunde trajanja priloga zaokuplja pažnju. Roger Silverstone definira djelovanje medija kroz 2 osnovna principa, ograničeno i centrifugalno. Ograničeno odašilje jednostavnu poruku koja nema dugotrajan utjecaj, dok centrifugalna uvlači gledatelja u sve ono što se događa i tjera ga na razmišljanje (2007: 19). U ovom su slučaju vidljiva oba načina. Kreatori priloga žele uvesti gledatelje u razmišljanje o problemu i nepravdi s kojima se strani radnici

susreću, te manjkavosti sustava, međutim to je moguće samo do određene granice. Do te granice dolazi kod onih gledatelja kod kojih će ta priča djelovati kratkotrajno jer se ne žele poistovjetiti s problemom koji nije usmjeren izravno na njih, odnosno na njihovu društvenu skupinu.

4.3.HRT – Labirint 16. listopada 2023.

Emisija Labirint pod naslovom „Za moju obitelj“, prikazana je na HRT-u u listopadu 2023. Tema ove emisije bila je život stranih radnika koji su iz dalekih zemalja, poput Indije, Nepala i Filipina, došli raditi u Hrvatsku. Emisija je imala velik broj protagonista i sugovornika koji su kroz svoje izjave govorili o svom životu u Hrvatskoj i kako su se odlučili za dolazak. Trajanje emisije je 24 i pol minute, a analizirati će se prve 4 i pol minute emisije.

Emisija započinje snimkom s aerodroma u Zagrebu iz 2021. godine. Na njoj vidimo Nazrin iz Indije, koja trenutno živi i radi u Hrvatskoj. Na aerodromu dočekuje svoju kćer, koju prije tog susreta nije vidjela već dvije godine.

Slika 18.

Potom je prikazan i njihov vrlo emotivan susret nakon dugotrajne razdvojenosti. Već po uvodnoj sekvenci, vidljivo je da su u srži prikaza tople ljudske priče s kojima će gledatelji moći suosjećati. Nakon toga, radnja emisije odlazi dvije godine u budućnost, odnosno u sadašnjost iz perspektive emisije, 2023. godinu. Ponovno vidimo Nazrin i njezinu kćer, koje su sada obadvije zaposlene u Hrvatskoj. Ime kćeri doznajemo tek nešto kasnije u prilogu. U prvim minutama predstavljena je samo kao „kćer“, a kasnije je potpisana imenom i prezimenom,

Muskan Timmapur. Prve kadrove dvije dosad predstavljene protagonistice vidimo u kući s još nekolicinom stranih radnika. U tom segmentu nismo saznali identitete tih ljudi. Jedan od njih predstavio je jelo koje je tradicionalno za njegovu državu, ali pritom nismo dobili nikakve osobne informacije o njemu. Pomalo naglo, gledatelji su uvedeni u razgovor novinarkе s Nazrin i Muskan, a tema se odnosi na njihov privatni život, odnosno hobije i načine na koji provode svoje slobodno vrijeme. Atmosfera u kojoj taj razgovor vodi je vrlo opuštena i gledatelji mogu vidjeti prijateljski i ugodan suživot stranih radnika.

Slika 19.

Jedno od postavljenih pitanja bilo i jesu li dosad otišle na more, na što je Nazrin odgovorila potvrdno, te je prikazana jedna vrlo kratka snimka u kojoj je snimila sebe na tom putovanju. Za to vrijeme prikazani su i ostali stanovnici kuće. Neki su sjedili i slušali razgovor, dok se ostali pripremali ručak. Novinarka je porazgovarala s jednim od stranih radnika koji je pripremao ručak. Njegovo ime saznajemo iz potpisa, a ono je Ashok Rai, te dolazi iz Nepala. Potom je detaljno opisao jelo koje je pripremao i dodao da su sve to napravili njih trojica.

Slika 20.

Slika 21,

Tek nakon vrlo opuštenog uvoda u kojem su najviše govorilo o slobodnom vremenu i razonodi, dobivamo jako bitne informacije o cijeloj zajednici stranih radnika koja živi pod istim krovom. „U kući u centru Samobora živi 20ak žena i muškaraca iz Indije i Nepala. Vikendom zajedno kuhaju i zajedno jedu“. Pomalo idiličan prikaz cijele te situacije iz uvodnih minuta emisije, ovim je rečenicama novinarke dobio malo drugačije značenje. Bez obzira na privid vrlo

kvalitetnog suživota jedne velike skupine stranih radnika, javljaju se neki drugi zaključci koji iz svega proizlaze. Jedna od pretpostavki je da velika većina njih živi u takvoj zajednici jer trenutno nemaju financijskih mogućnosti za samostalan život i vlastitu nekretninu. Takve kuće, koje su u vlasništvu agencija, olakšavaju stranim radnicima prilagodbu i život u za njih potpuno stranoj državi. Međutim, važno je istaknuti i kako za većinu njih to nije način života koji bi preferirali, nego se oni tu trenutno nalaze iz potrebe.

Slika 22.

„Kuća u vlasništvu agencije za pružanje posredničkih usluga koja dovodi radnike iz Indije i Nepala, ima 9 soba i radovi su pri kraju“. Iz te rečenice dobivamo informaciju da kuća još nije u potpunosti osposobljena za život jer radovi još traju. Iako je važno istaknuti to da se na kući radi i što se tako poboljšava kvaliteta života njezinih stanovnika i dalje ostajemo bez informacije kakvi nedostaci trenutno postoje. Nije jasno naznačeno jesu li radovi koji se provode samo proširenje postojećeg objekta ili se radi o trenutnom nedostatku nekih osnovnih životnih potreba. Nepotpune informacije u ovom slučaju mogu ostaviti sumnju o stvarnoj kvaliteti života stranih radnika u opisanom objektu.

Slika 23.

„Znači to su sobe po 4 kreveta za žene, a za muškarce 6 kreveta“. Početak je to razgovora između novinarki i Lejle Krezić, direktorica agencije za posredovanje pri zapošljavanju „Donatti Staffing“. Slika se pritom nalazi u jednoj od soba gdje borave žene. Iako to niti u jednom trenutku nije spomenuto, vidljivo je da prostor nije pretjerano velik. Četvero, a pogotovo šestero ljudi u takvim sobama nemaju osobni prostor ni približan onome koji bi imali u uobičajenim obiteljskim i samačkim kućanstvima. Sve to se donekle kosi s ugođajem i tonom cijele emisije i gledateljima može dati nešto drugačiji dojam nego li je onaj na koji ih se preferirano upućuju.

Slika 24.

U nastavku tog istog razgovora novinarka izgovara: „Cure su urednije od dečki uvijek“. Direktorica agencije na to potvrđuje: „Da, evo vidite“. Taj komentar novinarke nije osobito prikladan. Radi se o generalizaciji na osnovi spola, a u određenoj mjeri može se donijeti i sud da se radi o seksizmu. Urednost je osobina koja nema nikakve veze sa spolom osobe i ovisi od pojedinca do pojedinca. Nadalje, novinarka primjećuje nedostatak televizora u sobi, na što vlasnica agencije odgovara da ih radnici niti ne žele. Istinitost te tvrdnje nije moguće provjeriti pa je nemoguće zalaziti u dublju analizu. Međutim, problem je izostanka takve tvrdnje od samih radnika, jer su u ovom slučaju oni isključivo predstavljeni kroz priču nekog drugog. Takva se praksa proteže i dalje kako traje razgovor novinarke i direktorice agencije. „Oni zapravo ne vole biti sami u sobama“, još je jedan komentar novinarke. Direktorica agencije s tim se također složila i ustvrdila da se strani radnici tako „osjećaju sigurnije“. Taj je komentar također vrlo generalizirajući. Uzevši u obzir da se u kući nalazi više od 20 stranih radnika, teško je očekivati da svi oni o tome imaju homogen stav. Primjer je to pridavanja istih osobina za cijelu skupinu ljudi, isključujući pritom što misli ili ima za reći svatko od njih. Kao i u nekim ranijim primjerima, ponovno je aktualna komparacija „mi“ i „oni“ (Šakaja, 2015). Takav način prikaza vidljiv u ovom razgovoru nije gledateljima dao individualno mišljenje pojedinaca i mogućnost da strani radnici sami za sebe komentiraju mjesto i uvjete stanovanja.

Slika 25.

„Većina ih loše govori engleski, ali svi žele pokazati slike svoje obitelji“. Fokus na odnose stranih radnika s obiteljima daje jaku emotivnu komponentu u ovoj emisiji. Naglašava se njihova razdvojenost, odnosno kako je većina njih ostavila svoje obitelji u matičnim zemljama, dok su ovdje došli u potragu za boljom mogućnošću zarade i ostvarenju kvalitetnijeg života. Nekolicina njih pokazala je slike svojih članova obitelji, roditelja, braće i sestara, djedova i baka. Unatoč očigledno tužnom segmentu razdvojenosti, i u tim trenucima oni su prikazani vrlo sretni. Gledateljima se prikazuje njihovo zadovoljstvo jer mogu pokazati svoje članove obitelji pred kamerama.

Slika 26.

„Za strane radnike internet je sve“. Jedini način za održavanje kontakta s obiteljima je online komunikacija. Većina njih komunicira svakodnevno, a nešto detaljnije je novinarka o tome porazgovarala s Nazrin i Muskan s početka emisije. „S kim ste razgovarali? – S mamom, tatom, mojom sestrom i kćeri. – Koliko se često čujete s obitelji i prijateljima? – Svaki dan. Koliko dugo na dan razgovarate? – Ujutro kad se probudim i idem na posao. Tad moram razgovarati s mamom jer je zabrinuta, svaki dan je trebam zvati. Ako ne zovem, oni mene nazovu u 4 sata ujutro. Jer je vremenska razlika. Znaju li vaši prijatelji gdje ste? – Njih možda nekoliko, dvoje, troje.“ Kada je riječ o komunikaciji s obitelji i nekim značajkama života prije dolaska u Hrvatsku, uglavnom vidimo kako strani radnici govore u prvom licu. Takav način reprezentacije izostaje kada se radi o nekim važnim pitanjima njihovog života u Hrvatskoj.

Ova emisija imala je cilj prikazati strane radnike i kako oni žive u Hrvatskoj. Ton emisije je vrlo pozitivan, pokazuju su primjeri uspješnih pojedinaca koji su došli iz udaljenih krajeva svijeta koji ovdje zarađuju i financiraju sebe i svoje obitelji u matičnim državama. Uvelike su prisutne emocije pomoću kojih kreatori emisije žele dodatno uključiti gledatelje i staviti ih u poziciju iz koje se lakše mogu poistovjetiti i suosjećati sa stranim radnicima. Tako je naglasak stavljen na probleme poput razdvojenosti od obitelji i prijatelja i jednom vrlo emotivnom susretu majke i kćeri nakon što se dvije godine nisu vidjele. Problem ovakve vrste reprezentacije leži u tome da su strani radnici za sebe govorili jedino u tom afektivnom registru. Kada je riječ o kvaliteti života, uvjetima u kojima žive i rade, kao i suživotu s ostalim stranim

radnicima u istoj kući, informirani smo samo u trećem licu množine. Unatoč postojećem problemu jezične barijere, njihov pogled na sve to gledateljima mora bit prenesen. Shohat i Stam govore o nemogućnosti reprezentacije koloniziranih naroda kroz vlastiti jezik, odnosno problematici „Eurocentrizma“ i sporazumijevanja samo na engleskom jeziku (2014: 211). Iako bi ovu situaciju bilo potpuno pogrešno usporediti s kolonizacijom u doslovnom smislu, nedostatak jezične reprezentacije ipak je i ovdje vidljiv. Realizacija emisije tako se mogla osloniti na prevoditelje kako bi i oni strani radnici koji ne govore engleski mogli biti zastupljeni. Uz to, vrijedi istaknuti da niti oni radnici s kojima je novinarka razgovarala na engleskom nisu govorili o uvjetima u kojima žive. Zbog toga je na gledatelje mogao biti prenesen dojam kako strani radnici nemaju sve one potrebe koje ima domicilno stanovništvo, te da se njima nije problem zadovoljiti s onim uvjetima koji nama ne bi bili prihvatljivi.

5. Zaključak

Analizom sve 3 emisije dobivamo nešto jasniju sliku načina na koji mediji u Hrvatskoj reprezentiraju strane radnike. Sva 3 primjera su tematski vrlo različita, tako da je teško donositi istovjetan zaključak o svemu što je prikazano. Međutim, mogu se razaznati neke ključne sličnosti i razlike između njih.

Prva ključna razlika koju možemo definirati dolazi od tematike radi koje su prilozi uopće snimani, te je li ona pozitivna ili negativna. U ovom slučaju, prilozi emisija *Provjereno* i *RTL direkt* nastali su na temelju negativnih vijesti. Preciznije, strani radnici bili su žrtve. Emisija *Labirint* isticala je pozitivan ton prikazavši ljude koji su zadovoljni u Hrvatskoj. U *RTL*-ovom prilogu strani radnici su žrtve napada pojedinca, te se u suštini radi o izoliranom slučaju. Problematika koju vidimo u prilogu emisije *Provjereno* odnosi se na cijeli sustav. Radi se o sustavnoj prevari čije su žrtve brojni strani radnici. Priča je stoga vrlo negativna, ali se tu ne radi o želji za takvim načinom prikazivanja teme, nego o vrlo realnom prikazu detaljno prenesene radnje.

Druga stavka je način na koji su strani radnici reprezentirani. U sve 3 emisije strani radnici u nekom trenutku imaju mogućnost govoriti sami za sebe. U prilogu emisije *RTL direkt* to su bile vrlo kratke i pritom odsječene izjave nasumično intervjuiranih stranih radnika koje je novinar u tom trenutku zatekao na ulici. Unatoč jasnom osuđivanju nasilja kroz cijeli prilog, više se referiralo na dobrobit hrvatskog gospodarstva i neophodnost stranih radnika za ostanak istog, nego li na sama njihova ljudska prava. U takvoj vrsti prikaza dojam je da je na momente izostao

ljudski dodir, te da je sve poprimilo poslovan kut gledišta. Migranti, ili u ovom slučaju strani radnici, dolaze u strane zemlje prije svega zbog svog ekonomskog boljitka, odnosno kako bi vještine koje posjeduju mogli iskoristiti bolje za stjecanje materijalnih dobara, nego što su to u mogućnosti u svojim matičnim državama (Silverstone, 2007: 82). Zbog toga je važno istaknuti da oni imaju puno zakonsko pravo tu biti radi sebe, a ne samo da domaćem gospodarstvu rade uslugu, što je u ovom prilogu izostalo. U primjeru emisije *Provjereno*, strani radnici koje su bili žrtve prevare imali su priliku govoriti sami o svojoj situaciji. Zbog problematične i potencijalno opasne teme, njihovi su identiteti zaštićeni i gledatelji nemaju jasan uvid o kome se radi. Emisija *Labirint* donijela je najdetaljniji uvid u živote stranih radnika. Gledatelji dobivaju podatke i o njihovim privatnim životima, te su iz tog konteksta prikazane cjelovite životne priče. Ono što izostaje njihovo je mišljenje segmentima njihovog života u Hrvatskoj. Također, nismo čuli njihovo mišljenje kada se govorilo i o nekim potrebama stambenog prostora koje se na njih izravno odnose.

Posljednja kategorizacija odnosi se na efekt koji emisije ciljaju izazvati kod gledatelja, odnosno koje je preferirano čitanje. U RTL-ovom prilogu dominira narativ „oni su tu zbog nas“. Ističe se stalna poruka gledateljima da bi svi skupa trebali oštro osuditi rasizam i nasilje prema ljudima koji su došli iz različitih kulturoloških krajeva svijeta. Ta je poruka potpuno ispravna, međutim, razlog koji stoji u samom začetku te ideje, ne oslikava realno stanje stvari. Emisija *Provjereno* pokušava na gledatelje ostaviti dojam jedne vrlo potresne i neugodne priče. Poruka koja se da iščitati nije izravno bazirana na same gledatelje, jer oni, kao ni novinari, ne mogu izravno utjecati na takve događaje. Kritika se stoga više odnosi na sustav, odnosno na institucije koje su obvezne poduzeti nešto kako bi se žrtve zaštitilo, a počinitelje kaznenih djela prikladno kaznilo. Eventualan efekt koji se traži kod gledatelja je motivacija na veću političku participaciju i stavljanje ovakvih slučajeva kao primjer svega onoga što trenutno u Hrvatskoj nije dobro. HRT-ova emisija *Labirint* daje jedno potpuno suprotno gledište. Prikazan je gotovo idealan suživot stranih radnika, te kako je boravak u Hrvatskoj njihove ozbiljno unaprijedio njihove životne mogućnosti, posebno u ekonomskom smislu. Pozitivne strane sasvim sigurno postoje i za većinu njih one i jesu glavni razlog dolaska u Hrvatsku. Međutim, nije realno da na tom putu postoji i dosta nedostataka, ali oni u ovoj emisiji nisu najjasnije prikazani. Gledateljima se time pokušava poručiti kako je Hrvatska bolje mjesto za život nego što oni to sami misle. Takav način izvještavanja može se donekle karakterizirati kao „utopijski“ gdje se opisuje mjesto gdje nema prostora da se dogodi išta loše u ljudskoj interakciji (Nakamura, 2000: 255).

Zaključno, prilikom izvještavanja o nekoj društvenoj skupini ili situaciji, potrebno je obuhvatiti sve činjenice koje su u tom trenutku dostupne. Kada se radi o skupinama kao što su strani radnici, jako je bitno ne dozvoliti da narativ ispune stereotipi, te da se karakteristike nekog pojedinca ne pridodaju automatizmom cijeloj skupini. Vrlo je važno dati mogućnost ljudima koji su u fokusu neke priče, da govore sami za sebe. Neizravna reprezentacija teško može biti potpuno objektivna i podložnija je stereotipizaciji. Tri analizirane emisije dale su uvid u sve ono dobro i loše kod ovakve vrste izvještavanja i medijskih prikaza trenutno u Hrvatskoj. Sami mediji imaju jako važnu ulogu kod ovakvih tema i glavna im je zadaća gledateljima prikazati ljude iz drugih kultura na način koji je oslobođen od stereotipa i uvažava jednaka prava za svakog pojedinca neovisno o njegovoj etničkoj pozadini.

6. Popis literature

Emisije:

RTL direkt (2023) Uhićen nasilnik koji je po centru Zagreba vrijeđao strane radnike. <https://www.youtube.com/watch?v=zsDuwvDgIX8> Pristupljeno 10. 5. 2024.

Nova tv – Provjereno: strani radnici (2023) <https://dnevnik.hr/video/provjereno-strani-radnici--62422516> Pristupljeno 20.5. 2024.

Hrt – Labirint: Za moju obitelj (2023) <https://www.youtube.com/watch?v=A7vFjGAopv0> Pristupljeno: 28.5. 2024.

Literatura:

Abid, R. H., Manan, S.A., Rahman, Z. A. A. A. (2017) 'A flood of Syrians has slowed to a trickle': The use of metaphors in the representation of Syrian refugees in the online media news reports of host and non-host countries. *Discourse & Communication*. Vol. 11 No. 2

Ajduković, D. Čorkalo Biruški, D. Gregurović, M. Matić Bojić, J. i Župarić-Iljić, D. (2019) Izazovi integracije izbjeglica u hrvatsko društvo: stavovi građana i pripremljenost lokalnih zajednica. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.

Bell-Fialkoff, Andrew, ed. (2000) *The Role of Migration in the History of the Eurasian Steppe: Sedentary Civilization vs. 'Barbarian' and Nomad (Role Migrant History Eurasian Step)*. Basingstoke: Macmillan.

Billig, M. (1995) *Banal nationalism*. London: Sage Publication.

Chouliaraki, L., Stolic, T. (2017) Rethinking media responsibility in the refugee 'crisis': a visual typology of European news. *Media, Culture & Society*, Vol. 39(8) 1162 –1177

Cresswell, T. (2005) *Moralne geografije*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Hall, S. (ed.), (1997) *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage Publication Ltd.

Gillespie, M. (2006) Narrative Analysis, in: Gillespie, M./Toynbee, J. (eds.), *Analysing Media Texts*, Open University Press, Maidenhead and New York: 79-118.

Jutarnji.hr. (2024) U Hrvatskoj radi oko 100.000 stranih radnika: Broj onih koji imaju visoku stručnu spremu je frapantan. <https://novac.jutarnji.hr/novac/aktualno/u-hrvatskoj-radi-oko-100-000-stranih-radnika-broj-onih-koji-imaju-visoku-strucnu-spremu-je-frapantan-15458843>
Pristupljeno: 1. 5. 2024.

Krajina, Z. (2009) 'Mapping' the 'Other' in Television News on International Affairs: BBC's 'Pre-Accession' Coverage of EU Membership Candidate Croatia. *Politička misao*, Vol. 46, No. 5, pp. 140-170

Krajina, Z. (2022) Communicative Dimensions of Centre – Periphery Relationships: Communicating the Post – 18989 Traumatic Conjuncture in the Balkans and the Future of Europe. *Croatian Political Science Review*, Vol. 59, No. 4

Morley, D. (2000) *Home territories: Media, mobility and identity*. London: Routledge.

Morley, D. (2017) *Communications and Mobility: The migrant, the Mobile Phone and the Container Box*.

Nakamura, L. (2000) Where do you want to go today? Cybernetic tourism, the Internet, and Transnationality. *The visual culture reader*, Vol 2.

Robins, K. (2014) Europe and Its Complexity: What would like to be said?. *Cultural politics and International Journal*. Vol.10 No.3

Popović, H. Kardov, K. Župarić – Iljić, D. (2022) *Medijske reprezentacije migracija: Diskurzivne konstrukcije migranata, izbjeglica i tražitelja azila u hrvatskim medijima*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

Posavec, Z. (1996) Nacija i nacionalizam kao temeljni fenomen političkoga. *Politička misao*, Vol. 33, No. 2-3, pp. 226-233

Silverstone, R. (2007) *Media and Morality*, Polity Press, Cambridge.

Shohat, E. i Stam, R. (2014) *Unthinking Eurocentrism: Stereotype, Realism and the Struggle Over Representation*.

Šakaja, L. (2015) *Uvod u kulturnu geografiju*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

7. Prilozi

Slika 1 do Slika 9 – RTL direkt: Uhićen nasilnik koji je po centru Zagreba vrijeđao strane radnike.

Slika 10 do Slika 17 – Nova tv, Provjereno: Strani radnici

Slika 18 do Slika 26 – Hrt, Labirint – Za moju obitelj

8. Sažetak

Ovaj rad ima zadaću istražiti na koje su načine reprezentirani strani radnici na 3 najgledanije televizije u Hrvatskoj. Glavni naglasak je na uvriježenosti stereotipa, odnosno koliko su oni česti u samom izvještavanju. Također, kroz istraživanje obraćalo se pažnju i dobivaju li strani radnici mogućnost da u medijima govore sami za sebe, ili su češće reprezentirani kroz 3. lice, da netko drugi govori za njih. Kao jedinice analize korištene su 3 emisije, po jedna sa svake od triju najgledanijih televizija u Hrvatskoj. RTL direkt, s RTL televizije, emisija Provjereno, Nova tv, te emisija Labirint s Hrt-a. Kao metoda istraživanja korištena je analiza narativa. Odabrani dijelovi svake emisije analizirani su pojedinačno, a potom su i uspoređeni u zaključku rada. Glavne stavke po kojima se priloge uspoređivalo u zaključku bile su tematika, odnosno zašto je prilog sniman, na koji su način prikazani strani radnici i efekt koji prilog cilja izazvati kod gledatelja.

Ključne riječi: strani radnici, reprezentacija, nacionalne televizije, stereotipi

9. Summary

This thesis had a goal to research in which ways are foreign workers in Croatia represented on 3 most viewed television channels. The main accent was on stereotypes and how often are they used in reporting on this topic. Also, research paid attention do foreign workers get possibilities to speak for themselves, or are they more often represented threw the someone elses speech. 3 different tv shows were used as units of analysis, one from each of the 3 most viewed television channels. RTL direkt from RTL television, Provjereno from Nova tv, and Labirint from Hrt. Method of research was narrative analysis. Chosen parts of each tv show were analyzed for each by itself, and then compared with each other at the conclusion. The main items discussed in the conclusion were: thematics, way of portrayal of foreign workers, and effect it aimed to induce in viewers.

Key words: foreign workers, representation, national television channels, stereotypes